SERİ MUHAKEME USULÜNÜN SAVUNMA HAKKI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ(*)

Arş. Gör. **Alparslan DERELİ**(**)

Öz

Kitle iletişim araçlarının özellikle de internet kullanımının artması suç çeşitliliğinin çoğalmasına yol açmıştır. Nüfus ve göç artışı ile ekonomik sebepler de suç oranlarında artışa neden olmaktadır. Suç çeşitliliğinin ve oranının artması ceza yargılamalarında dosya yüküne yol açmaktadır. Bu durum İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinde "Adil Yargılanma Hakkı" başlığı altında düzenlenen makul sürede yargılanma hakkının ihlaline sebebiyet verebilmektedir. Yargılamaların sürüncemede kalmaması ve daha hızlı bir şekilde ilerlemesi için alternatif çözüm yöntemleri uygulanmaya başlamıştır. Anglo-Sakson Hukuku'nda 20. yy.'ın başlarından beri uygulanan alternatif çözümler, Kıta-Avrupası'nda da 20. yy.'ın ortalarında yer yer uygulanmaya başlanmıştır.

Alternatif çözüm usullerinden birisi de seri muhakeme usulüdür. 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesinde seri muhakeme usulü kazuistik bir şekilde düzenlenmiş, CMK'nın geçici 5. maddesi uyarınca 01.01.2020 tarihinde uygulamaya girmiştir. Ayrıca kanun hükümlerinin uygulanmasında usul ve esasların belirlenmesi bakımından Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Seri muhakeme usulünde soruşturma evresinde katalog suçlar bakımından yeterli şüphenin oluşması üzerine Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheliye seri muhakeme usulünün uygulanması için teklifte bulunulur. Şüphelinin kabul etmesiyle bu yöntem uygulanarak kovuşturma evresine geçilmeden yargılama sonuçlandırılır.

Seri muhakeme usulüyle belirli suçlar bakımından şüphelinin teklifi kabul etmesi halinde aynı gün içerisinde yargılamanın sonuçlandırılması amaçlanmıştır. Bu haliyle makul sürede yargılanma hakkı güvence altına alınmak ve ceza mahkemelerindeki dosya yükü azaltılmak istenmiştir. Ancak yargılamada şüpheli/sanığı korumaya yönelik birçok düzenleme göz ardı edilerek sürecin tamamlanması birçok endişeyi de beraberinde getirmektedir.

Nitekim seri muhakeme usulünün uygulanmasıyla birlikte şüpheli savunma hakkından ve savunma hakkıyla bağlantılı birçok haktan feragat etmiş bulunmaktadır. Bu çerçevede şüphelinin meramını anlatabilme ilkesini önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin yalnızca teklifin kabulü aşamasında zorunlu müdafi bulunması şüphelinin savunma hakkının en önemli unsuru olan müdafiden yararlanma hakkından etkin bir şekilde faydalanabileceğine dair soru işareti oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Seri Muhakeme Usulü, Soruşturma Aşaması, Cumhuriyet Savcısı, Savunma Hakkı, Zorunlu Müdafi.

(*) Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 04.09.2022 - Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 17.11.2022, DOI No: 10.54704/akdhfd.1170730.

Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi'nde 04-06 Temmuz 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen *Uluslararası Akdeniz Hukuk Kongresi*'nde sözlü olarak sunulan ve Sempozyum Kitabı'nda özeti yayınlanan bildirinin genişletilmiş, geliştirilmiş ve makale formuna dönüştürülmüş halidir.

(**) Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Antalya-Türkiye.
E-posta: alparslandereli@gmail.com,
Orcid Id: https://orcid.org/0000-0003-3246-6684.

"This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)"

EVAULATION OF THE ACCELERATED PROCEDURE OF TRIAL IN TERMS OF THE RIGHT TO DEFENSE

Abstract

The increase in the use of mass media, especially the internet, has led to an increase in crime diversity. Also, the increase in population and immigration and economic reasons cause an increase in crime rates. The increase in the variety and rate of crime causes a caseload in criminal proceedings. This situation may cause a violation of the right to trial within a reasonable time, which is regulated under the title of "Right to a Fair Trial" in Article 6 of the ECHR. Alternative solution methods have been proposed in order to that the proceeding isn't dragged out and is more quickly. Alternative solutions that have been applied in Anglo-Saxon Law since earlier times have started to be applied in Continental Europe.

One of the alternative solution methods is the accelerated procedure of trial. With the Law No. 7188 on the Amendment of the Criminal Procedure Code and Some Laws, the accelerated procedure of trial was regulated in a casuistic manner in Article 250 of the Criminal Procedure Law No. 5271, this method come into effect on 01.01.2020 in accordance with the provisional article 5 of the Criminal Procedure Code. In addition, in order to determine the procedures and principles in the implementation of the provisions of the law, the Regulation on the accelerated procedure of trial in criminal procedure entered into force. In the accelerated procedure of trial, upon the formation of sufficient suspicion in terms of catalog crimes, the Public Prosecutor makes an offer to the suspect to apply the accelerated procedure of trial. With the acceptance of the suspect, this method is applied and the trial is concluded without proceeding to the prosecution phase.

It is aimed to conclude the trial on the same day if the suspect accepts the offer for certain crimes by the accelerated procedure of trial. As such, it is intended to guarantee the right to trial within a reasonable time and to reduce the caseload in criminal courts. However, the completion of the process by ignoring many regulations to protect the suspect/defendant in the trial brings along many concerns. In this context, it significantly restricts the suspect's fair hearing.

With the implementation of the accelerated procedure of trial, the suspect has waived the right of defense and any rights related to the right of defense. The presence of mandatory defense counsel at the bidding stage regarding the implementation of accelerated procedure of trial raises a question mark as to whether the suspect can effectively benefit from the right of defense counsel, which is the most important element of his right to defense.

Keywords

Accelerated Procedure of Trial, İnvestigation Phase, Public Prosecutor, Right to Defense, Public Defender.

Extended Abstract

The increase in the use of mass media, especially the internet, has led to an increase in crime diversity. Also, the increase in population and immigration and economic reasons cause an increase in crime rates. The increase in the variety and rate of crime causes a caseload in criminal proceedings. This situation may cause a violation of the right to trial within a reasonable time, which is regulated under the title of "Right to a Fair Trial" in Article 6 of the ECHR. Alternative solution methods have been proposed in order to that the proceeding isn't dragged out and is more quickly. Alternative solutions that have been applied in Anglo-Saxon Law since earlier times have started to be applied in Continental Europe. Today, it is seen that regulations regarding alternative procedures are also included in Turkish Law.

One of the alternative solution methods is the accelerated procedure of trial. With the Law No. 7188 on the Amendment of the Criminal Procedure Code and Some Laws, the accelerated procedure of trial was regulated in a casuistic manner in Article 250 of the Criminal Procedure Law No. 5271, this method come into effect on 01.01.2020 in accordance with the provisional article 5 of the Criminal Procedure Code. In addition, in order to determine the procedures and principles in the implementation of the provisions of the law, the Regulation on the accelerated procedure of trial in criminal procedure entered into force. In the accelerated procedure of trial, upon the formation of sufficient suspicion in terms of catalog crimes, the Public Prosecutor makes an offer to the suspect to apply the accelerated procedure of trial. With the acceptance of the suspect, this method is applied and the trial is concluded without proceeding to the prosecution phase. The court decides on the penalty taking into account the requisition prepared by the prosecutor.

Accelerated procedure of trial, it has similarities and differences with simplified trial in criminal procedure, conciliation, plea bargaining and penal decree. For this reason, it is useful to mention the alternative solution methods.

The accelerated procedure of trial is aimed to conclude the trial on the same day if the suspect accepts the offer for certain crimes by the accelerated procedure of trial. As such, it is intended to guarantee the right to trial within a reasonable time and to reduce the caseload in criminal courts. However, the completion of the process by ignoring many regulations to protect the suspect/defendant in the trial brings along many concerns. In this context, it significantly restricts the suspect's fair hearing.

With the implementation of the accelerated procedure of trial, the suspect has waived the right of defense and any rights related to the right of defense. The presence of mandatory defense counsel at the bidding stage regarding the implementation of accelerated procedure of trial raises a question mark as to whether the suspect can effectively benefit from the right of defense counsel, which is the most important element of his right to defense.

In addition, it is controversial that the nature of the crime is determined by the prosecution instead of independent and impartial courts, which is the element of the right to a fair trial. As a result of the promise to reduce the prescribed penalty by half, many rights and principles related to the right of defense, such as the right to ask questions, assessment of the evidence, the principle of adversarial proceedings, and the principle of publicity come into conflict with accelerated procedure of trial.

In this study, the definition and legal character of accelerated procedure of trial were expressed. Then, after comparing this procedure with similar alternative solution methods, the conditions and the implementation process were evaluated within the framework jurisprudence of ECHR in terms of the right to a fair trial and the right to defense.

GİRİŞ

Kitle iletişim araçlarının özellikle de internet kullanımının artması suç çeşitliliğinin çoğalmasına; nüfus ve göç artışı ile ekonomik sebepler de suç oranlarının artışına neden olmaktadır. Suç çeşitliğinin ve oranlarının artması yargı makamlarının dosya yüküne sebep olmaktadır. İş yükü sebebiyle yargılama süreci uzamakta, bu durum mağdur bakımından adaletin geç tecelli etmesine, fail bakımından makul sürede yargılanma hakkının ihlaline yol açmaktadır.

Bu sebeple hukuk sistemlerinde yargılamaların sürüncemede kalmaması ve daha hızlı bir şekilde çözümlenmesi için çeşitli alternatif çözüm yöntemleri geliştirilmiştir. Alternatif çözüm yöntemleri Anglo-Sakson Hukuku'nda eski dönemlerden beri uygulanmaktayken Kıta-Avrupa sisteminde daha yakın dönemden beri uygulanmaya başlamıştır. Günümüzde Türk hukukunda da alternatif usullere ilişkin birtakım düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

Türk hukukuna getirilen alternatif çözüm yöntemlerinden birisi de seri muhakeme usulüdür. Söz konusu özel muhakeme usulü, kanunda sayılı suçlar sınırlı olarak usule ilişkin yapılan bilgilendirme üzerine şüphelinin kabulüyle kovuşturma evresi yapılmadan soruşturma evresinde tamamlanmaktadır. Kanun koyucu seri muhakeme usulüyle mağdur bakımından adaletin bir an önce tecelli etmesi, failin adil yargılanmanın bir unsuru olan makul sürede yargılanma hakkının korunması ve yargılamaların sürüncemede kalmasının önüne geçilerek adli makamların iş yükünün azaltılması amaçlamıştır. Ancak söz konusu usulün uygulanmasıyla birlikte şüpheli başta savunma hakkı olmak üzere bu hakla ilişkili olarak meramını anlatabilme ve müdafiden yararlanma haklarından önemli ölçüde fera-

gat etmiş olacaktır. Ayrıca kovuşturma evresinin olmaması ve hâkimin seri muhakeme usulündeki yetki ve görevleri de dikkate alındığında yargılamanın aleniliği, delillerin doğrudanlığı, şüphelinin veya müdafinin soru sorma veya tanık dinletme hakkı gibi adil yargılanma hakkının önemli unsurlarından vazgeçildiği görülmektedir. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin içtihatlarından çeşitli alternatif çözümler bakımından sanığın veya şüphelinin kabulüyle bazı haklardan vazgeçilebileceği buna karşın birtakım güvencelerin sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede çalışmamızda seri muhakeme usulünün tanımı ve hukuki niteliği ifade edilip benzer kurumlarla karşılaştırıldıktan sonra şartları ve uygulanma süreci başta savunma hakkı olmak üzere bu hakla bağlantılı çeşitli haklar bakımından İHAM içtihatları çerçevesinde değerlendirilecektir.

I. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TANIMI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

Seri muhakeme usulü, 2019 yılında gerçekleştirilen yargı reformu çerçevesinde 7188 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la Ceza Muhakemesi Kanunu'nun[1] 250. maddesine eklenmiştir. Söz konusu kuruma benzer bir düzenleme mülga 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda "sulh hâkimlerinin ceza kararnameleri" şeklinde yer almaktaydı.

CMK'ya eklenen geçici 5. maddeyle 01.01.2020 tarihi itibariyle seri muhakeme usulünün uygulanmaya başlayacağı belirtilmiştir. Aynı maddenin (d) bendinde 01.01.2020 tarihinde "kovuşturma aşamasına geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda" seri muhakeme usulünün uygulanamayacağı belirtilmiştir. Ancak yarı oranında ceza indirimi öngören kurumun, henüz kesinleşmemiş yargılama süreci bakımından uygulanmaması suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği lehe kanunun geriye yürümesi kuralıyla bağdaşmamaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi de vermiş olduğu kararda kovuşturma aşamasına geçilmiş veya henüz kesinleşmemiş dosyalar bakımından seri muhakeme usulünün uygulanamayacağına ilişkin bendin "kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış" ibaresini, Anayasa'nın 38. maddesinde yer alan suçta ve cezada kanunilik ilkesi çerçevesinde lehe kanunun geriye yürümesi kuralına aykırı olması sebebiyle iptal etmiştir[2].

Seri muhakeme usulüyle kanun maddesinde sayılı suçlar bakımından yeterli şüphenin oluşmasıyla birlikte şüphelinin söz konusu usul hakkında bilgilendirilmesinden sonra Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenen ceza, yarı oranında indirilerek şüpheliye teklif yapılır. Şüphelinin teklifi kabul etmesiyle birlikte hazırlanan talepnameyi mahkeme dikkate alıp hüküm kurarak süreci sonlandırır.

1 Kabul Tarihi: 04.12.2004, RG Yayımlanma Tarihi: 17.12.2004.

2 AYM Kararı, E. 2020/87, K. 2022/44, T. 21/04/2022.

Söz konusu usulle katalogda düzenlen suçlara ilişkin olarak hem makul sürede yargılama sürecinin tamamlanması hem de mahkemelerin iş yükünün azaltılması amaçlanmıştır. Ancak bu amaçlar gerçekleştirilirken şüphelinin adil yargılanma hakkı ve maddi gerçeğin ortaya çıkması ikinci plana atılmaktadır.

7188 Sayılı Kanun'un gerekçesine bakıldığında daha az önem arz eden suçlar bakımından "muhakeme sürecinin formalitelerden arındırılması ve kısaltılmasını, işlenen suçlara kısa süre içinde etkili ve orantılı bir karşılık verilerek bozulan kamu düzeninin yeniden sağlanması" amaçlandığı ifade edilmiştir. Burada savunma hakkının etkin bir şekilde kullanımı açısından önemli olan tanıklara soru sorma, delillerin toplanmasını isteme, tanık dinletme gibi hakların "formalite" olarak ifade edilmesi kanun koyucunun şüpheli ve sanığın haklarına bakış açısı bakımından düşündürücüdür.

Bunula birlikte gerekçeye bakıldığında seri muhakeme usulünün, Kıta-Avrupası hukuk sisteminin geçerli olduğu Fransa, Almanya gibi ülkelerde uygulandığı belirtilmiş ve Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (StPO) düzenlenen "hüküm anlaşması" kurumuna benzetilmiştir. Ancak Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 257c artikelinde yer alan "hüküm anlaşması", seri muhakeme usulünden farklılık göstermektedir. Seri muhakemenin birçok aşaması soruşturma evresinde gerçekleşirken; hüküm anlaşması delillerin mahkeme tarafından takdir edildiği ve kovuşturma evresinde gerçekleşen bir kurumdur. Seri muhakeme usulünde teklifi savcı yaparken; hüküm anlaşmasında mahkeme sanıkla anlaşma yapmaktadır. Hüküm anlaşmasıyla verilecek olan cezanın klasik ceza yargılamasıyla verilecek olan cezadan yaklaşık yüzde otuz oranında farklılık olabileceği kabul edilmişken[3], seri muhakemede verilecek cezanın yarı oranında indirileceği açıkça düzenlenmiştir. Yani hüküm anlaşmasında çelişmeli yargılama sonucu verilecek cezaya kıyasla daha az ceza verilme zorunluluğu yokken seri muhakeme usulünde cezada yarı oranında indirim yapılması zorunluluktur. Dolayısıyla gerekçede yer alan bu açıklama yerinde değildir.

Seri muhakeme usulü, şüphelinin alması gerekenden daha az bir ceza alma ümidiyle savcının teklifi üzerine şüphelinin kabul ettiği, mahkemenin de yüzeysel bir denetimle onay verdiği bir kurumdur. Söz konusu usul, koşulların sağlandığı hallerde şüphelinin savcının teklifi kabul etmesi üzerine klasik ceza yargılamasından farklı olarak duruşmanın yapılmadığı, cezanın yarı oranında indirildiği özel bir ceza yargılamasıdır[4].

---

3 Meral Ekici Şahin, "Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması (§257c StPO)", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, 1 (2020), 309.

4 Aynı yönde görüş için bkz. Hakan Karakehya ve Asuman İnce Tunçer, "Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi" Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 11, 1 (2021), 11; Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku 19. Baskı* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 723; Elif Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), 23; Cumhur Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku, 13.*

Düzenlemenin 1. fıkrasında "seri muhakemesi usulü uygulanır" hükmüne yer verilerek istisnai bir ceza yargılaması olan seri muhakeme usulünün şartları oluştuğu hallerde uygulanması, Cumhuriyet savcısının takdirine bırakılmamıştır.

II. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN BENZER KURUMLARDAN FARKI

A. BASİT YARGILAMA USULÜ

Basit yargılama usulü, adli kurumların iş yükünün azaltılması ve makul sürede yargılanma hakkının korunması için seri muhakeme usulüyle birlikte 7188 sayılı kanunla yürürlüğe girmiştir. CMK'nın 251. maddesinde düzenlenen basit yargılama usulüyle asliye ceza mahkemelerinde görülen bazı suçlar bakımından yargılama süreci kısaltılarak iş yükünün azaltılması amaçlanmıştır.

CMK'ya eklenen geçici 5. maddeyle basit yargılama usulü 01.01.2020 tarihinde uygulanmaya başlamış ve bu tarihten önce "kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda" basit yargılama usulüne başvurulamayacağı düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi, kovuşturma aşamasına geçilmiş ancak henüz hüküm verilmemiş yargılamalar bakımından koşulların sağlanması halinde basit yargılama usulünün uygulanması, cezanın dörtte bir oranında indirilerek fail lehine bir etki doğurabileceği için suçta ve ceza kanunilik ilkesinin bir unsuru olan failin lehine olan kanunun geçmişe yürümesi kuralıyla örtüşmediğini ifade ederek basit yargılama usulü bakımından "kovuşturma evresine geçilmiş" ibaresini iptal etmiştir[5]. Söz konusu iptal edilen ifadenin failin lehine olan kanunun geriye yürümesi ilkesiyle açık bir şekilde bağdaşmaması sebebiyle Anayasa Mahkemesi'nin kararının yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Basit yargılama usulünün uygulanması için öncellikle asliye ceza mahkemesinde görülen adli para cezası ya da üst sınırı iki yıl veya daha az hapis cezası olan suçun olması gerekir. Seri muhakeme usulündeki gibi katalog suçlar, basit yargılama usulünde yer almamaktadır. Basit yargılama usulünün keyfi bir şekilde genişlemesinin önü önemli ölçüde kapanmıştır. Suç basit yargılama usulünün kapsamına girse bile, mahkemeye usulün uygulanması konusunda takdir hakkı tanınmıştır. Dolayısıyla seri muhakeme usulünden bu yönüyle ayrılmıştır. Her iki usulde, suçun usul kapsamında olmayan bir suçla birlikte işlenmesi halinde ilgili yargılama usulünün uygulanmayacağı kanunda açıkça düzenlenmiştir[6].

7331 sayılı kanunla CMK'nın 251. maddesinin 1. fıkrasına eklenen cümleye göre mahkeme, duruşma gününü belirledikten sonra basit yargılama usulünü uy-

Bası (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 580; Ozancan Belci, *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü* (Ankara: Yetkin, 2021), 29; Ayşe Özge Atalay, "Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller" *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19, 2 (2020), 657.

5 AYM Kararı, E. 2020/16, K. 2020/33, T. 25/06/2020.

6 CMK Madde. 250/11; Madde 251/8.

gulayamayacaktır. Ayrıca 7. fıkraya göre yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik hâlleri ile soruşturma ve kovuşturmanın izne veya talebe bağlı olduğu durumlarda basit yargılama usulü uygulama alanı bulamaz.

Usulün uygulamasına karar verilmesi durumunda iddianame ile hükmün duruşma yapılmaksızın verileceği bilgisi sanık, mağdur ve şikâyetçiye tebliğ edilerek ilgili kişilerden beyan ve savunmalarını on beş gün içerisinde yazılı olarak bildirmeleri istenir. Bu usulün uygulanmasına, seri muhakeme usulünde şüphelinin kabul etmesi gibi sanık veya mağdurun onay vermesi aranmamaktadır.

Süre sonunda mahkeme savcının görüşünü almadan ve herhangi bir duruşma yapmadan kararını verir. Seri muhakeme usulünde olduğu gibi mahkemenin mutlaka bir mahkûmiyet karar vermesi gerekmemektedir. CMK'nın 223. maddesinde yer alan hüküm çeşitlerinden birine karar verebilmektedir. Asliye ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı vermesi halinde 251. maddenin 3. fıkrasının gereği verilecek cezada dörtte bir oranında indirim yapılmaktadır.

Verilen karara itiraz mümkündür. İtirazın üzerine yapılan duruşma, 252. maddenin 2. fıkrasına göre klasik ceza yargılaması hükümlerine göre yapılır. Yapılan duruşma sonunda verilen karar, basit yargılama usulü sonucu verilen karardan farklı olabilmektedir (m.252/3).

Basit yargılama usulü seri muhakeme usulünden farklı olarak asliye ceza mahkemesinin kontrolünde yürütülen ve iddianamenin mahkeme tarafından kabulünden sonra gerçekleştirilen özel bir yargılama usulüdür. Oysa seri muhakeme usulünde sürecin önemli bir kısmını Cumhuriyet savcısı yürütmekte; mahkeme ise sadece onay mercii konumundadır.

B. UZLAŞTIRMA

Uzlaştırma kurumu, Anglo-Amerikan hukukunda ilk kez ortaya çıkmış bir sistemdir. Uzlaştırmanın temelinde, adaletin hızlı bir şekilde tecelli etmesi sağlanarak mağdurun tatmin edilmesi yatmaktadır[7]. Uzlaştırmayla cezalandırıcı adalete alternatif olarak onarıcı adalet düşüncesi de ceza hukukunda yer edinmiştir. Onarıcı adalete göre suç, devletten ziyade fail ile mağdur arasında gerçekleşen bir fiildir[8]. Bu sebeple yaptırımın belirlenmesi sürecinde mağdurların ve toplumun daha aktif katılımı[9] mağdurun tatmini bakımından önem arz etmektedir[10].

7 Ali Uğur Eriş, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Eğitimi" *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 137 (2018), 244; Mahmut Kaplan "Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları" *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, 1 (2015), 79.

8 Hakan A. Yavuz, "Onarıcı Adalet ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu", *Türkiye Adalet Akademisi* 6, 23 (2015), 94; Berrin Akbulut ve Murat Aksan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma 2. Baskı* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), 14.

9 Mark S. Umbreit, "Restorative Justice Through Victim-Offender Mediation: A Multi-Site Assesment" *Western Criminal Review* 1, 1 (1998). Erişim Tarihi: 04.08.2022, https://westerncriminology.org/documents/WCR/v01n1/Umbreit/Umbreit.html.

10 Faruk Turhan, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Asil, 2006), 135.

Nitekim ceza muhakemesi sürecinin kovuşturma aşamasına geçilmeden fail ve mağdur arasında çözülmesiyle yargı makamlarının iş yükünün azaltılması amaçlanmıştır. Bu açıdan seri muhakeme usulüyle aynı amacı taşımaktadır.

Türk hukukuna uzlaştırma, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu[11] ve 5271 sayılı CMK ile girmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 73. maddesinin 8. fıkrasında düzenlenmiş[12], uygulaması ise CMK'nın 253 vd. hükümlerinde gösterilmişti. Ancak daha sonra 5560 sayılı kanunla değişiklik yapılarak TCK'daki ilgili hüküm mülga edilerek uzlaştırmaya ilişkin hükümlere yalnızca CMK'da yer verilmiştir.

6763 sayılı kanunla uzlaştırma hükümleri daha da genişletilmiş, 253. maddenin başlığı "uzlaşma" iken "uzlaştırma" olarak değiştirilmiştir. Ardından Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği[13] çıkarılarak uzlaştırma sürecine ilişkin detaylar düzenlenmiştir. Söz konusu yönetmeliğin de çıkmasıyla birlikte uzlaştırma kurumu Türk hukukunda aktif bir alternatif çözüm yöntemi olarak uygulanmaya başladı.

Yönetmeliğin 4. maddesinin 1. fıkrasının (k) bendinde uzlaştırma "*Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaştırılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi süreci*" olarak ifade edilmiştir.

Uzlaştırmanın hukuki niteliği öğretide tartışmalı olsa da yaygın görüşe göre karma bir hukuki niteliğe sahiptir[14]. Uzlaştırma kapsamında görülen suçlar bakımından soruşturma aşamasında yeterli şüphenin oluşmasına rağmen uzlaştırma yoluna başvurulmaması CMK m.174/1-(c) bendi uyarınca iddianamenin iadesi sebebi olması nedeniyle doktrinde bir taraftan muhakeme engeli olarak diğer taraftan uzlaşmayla birlikte devletin faile ceza verme yetkisi ortadan kalkacağı için ceza hukuku kurumu olarak da kabul edilmektedir.

Uzlaşma kurumunun uygulanma sürecine bakacak olursak öncellikle uzlaştırma kapsamına giren bir suç olması gerekmektedir. Uzlaştırma kapsamına giren suçlar CMK m.253/1'de belirtilmiştir. Düzenlemeye göre cinsel suçlar ve ısrarlı takip suçu haricindeki şikâyete bağlı suçlar ile 1. fıkranın (b) bendinde katalog olarak listelenen suçlardır. Katalog suç listesinin zamanla genişletilmesi seri mu-

---

11 Kabul Tarihi: 26.09.2004; RG Yayımlandığı Tarih: 12.10.2004.

12 TCK 73/8 (Mülga): "*Suçtan zarar göreni gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olup, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı bulunan suçlarda, failin suçu kabullenmesi ve doğmuş olan zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemesi veya gidermesi koşuluyla mağdur ile fail özgür iradeleri ile uzlaştıklarında ve bu husus Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından saptandığında kamu davası açılmaz veya davanın düşürülmesine karar verilir*".

13 RG Yayımlanma Tarihi: 05.08.2017.

14 Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku 19. Baskı* (İstanbul: Beta, 2020), 584-585; Akbulut ve Aksan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, 32; Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 58; Eriş, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Eğitimi", 246; Kaplan "Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları", 79.

hakeme usulündeki katalog suçların da ileriki dönemlerde alakasız suçlarla genişletilebileceği endişesi yaratmaktadır. Suça sürüklenen çocuklar için ilgili suçlar haricinde üst sınırı 3 yılı geçmeyen hapis cezası veya adli para cezası öngören suçlar bakımından uzlaştırma uygulanabilecektir.

Uzlaştırma kapsamına giren bir suç söz konusuysa ön ödeme veya seri muhakeme usulü uygulanamayacaktır (TCK m.75/1; Seri Muhakeme Yön. m.5/1). CMK m.253/3'te yer alan hüküm gereği uzlaştırmaya tabi olan bir suç, uzlaştırmaya tabi olmayan bir suçla birlikte işlenmesi halinde seri muhakeme usulünde olduğu gibi (m.250/11 2. Cümle) uzlaştırma uygulanmayacaktır. Özel kanunlarda yer alan suçlardan şikâyete tabi olanlar bakımından uzlaştırma yoluna gidilebilirken şikâyete bağlı olmayan suçlar bakımından ilgili kanunda açıkça hüküm bulunması gerekmektedir.

Uzlaştırma süreci uzlaştırmacının yönetiminde suçtan zarar gören veya mağdur gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi ile şüpheli ya da sanık arasında gerçekleştirilmektedir. Kamu tüzel kişisi uzlaştırma sürecinde taraf olamamaktadır.

Söz konusu şartlar sağlandıktan sonra soruşturma aşamasında yeterli şüphenin oluşması; kovuşturma aşamasında ise söz konusu fiil, uzlaştırma kapsamında bir suç olduğu anlaşıldıktan sonra uzlaştırma işlemlerinin başlaması için dosya uzlaştırma bürosuna gönderilir. Büro tarafından uzlaştırmacı görevlendirilip dosyaya ilişkin gerekli evrakların verilmesiyle birlikte otuz günlük süre başlar. Söz konusu süre iki defaya mahsus olmak üzere yirmişer gün uzatılabilir (Uzlaştırma Yön. 17/1).

Uzlaştırmacı, taraflara uzlaştırma teklifi yapar. Uzlaştırmanın olumlu sonuçlanması için taraflar bir edim karşılığında veya edimsiz olarak özgür iradeleriyle uzlaşmaları gerekmektedir. Özgür iradeyle sürecin tamamlanabilmesi, uzlaştırma kurumu hakkında ilgili kişilerin bilgilendirilmesiyle mümkündür. Uzlaştırmayı seri muhakemeden ayıran hususlardan biri mağdurun veya suçtan zarar görenin de aktif rol almasıdır. Ayrıca uzlaştırmada sanık veya şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin edim teklifini reddedebileceği gibi daha makul edim olması yönünde yeni bir teklif sunabilir. Seri muhakeme usulünde savcının yapacağı teklif ise şüpheli tarafından ya kabul edilir ya da reddedilir. Nitekim savcının yapacağı teklif kanunda açıkça belirtildiği üzere yarı oranında cezai indirim iken uzlaştırmada taraflar aralarında hukuka ve ahlaka aykırı olmayan herhangi bir edim konusunda anlaşabilirler.

Seri muhakeme usulü ve uzlaştırma sonuçları yönüyle de ayrışmaktadır. Uzlaştırmada eğer edim belirlenmişse edimin yerine getirilmesiyle soruşturma aşamasında kovuşturmaya yer olmadığına; kovuşturma aşamasında davanın düşmesine karar verilir. Eğer edim takside bağlanmışsa soruşturma aşamasında kamu davasının açılmasının ertelenmesi; kovuşturma aşamasında ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmektedir (CMK m.253/19; m.254/2). Seri

muhakeme usulündeki gibi uzlaştırmanın olumlu sonuçlanması halinde bir cezai yaptırım söz konusu değildir. Dolayısıyla uzlaştırmada devletin faille arasındaki ceza bağı sona ermekteyken seri muhakeme usulünde bu ilişki devam etmektedir.

Son olarak birden fazla kişi tarafından işlenen suçlara bakıldığında CMK'nın 255. maddesi uyarınca faillerden aralarında iştirak ilişkisi olup olmadığına bakılmaksızın mağdur veya suçtan zarar görenle uzlaşanlar uzlaştırma hükümlerinden faydalanabilecektir. Seri muhakeme usulünde ise iştirak halinde işlenen suçlarda faillerden birinin usulü kabul etmemesi durumunda söz konusu muhakeme usulü uygulama alanı bulamaz (m.250/11 1. Cümle).

C. İDDİANAME PAZARLIĞI (PLEA BARGAINING)

Doktrinde Türkçe karşılığı bakımından görüş birliği bulunmayan İngilizcesi "Plea Bargaining" olan iddianame pazarlığı kısaca iddia makamıyla müdafi arasında isnad edilen suçun ikrar edilmesi karşılığında cezanın ne kadar indirileceğine ilişkin yapılan müzakere aşamasıdır[15].

Türk doktrininde terimi ifade etmek için iddianame pazarlığı[16] dışında savcısanık pazarlığı[17], itham pazarlığı[18], iddia pazarlığı[19] ve dava pazarlığı[20] kavramları kullanılmıştır.

İddianame pazarlığı 20. yy.'ın ilk çeyreğinden beri Anglo-Sakson hukukunda uygulanan bir alternatif yöntemdir. II. Dünya Savaşı sonrası 1960'lı yıllarda artan suç dalgasıyla iddianame pazarlığı, yargının yükünün azaltılması bakımından bir ihtiyaç haline geldi[21]. 1970 yılına gelindiğinde Birleşik Devletler Yüksek Mah-

---

15 Plea Bargaining Tanımı, Erişim Tarihi: 09.08.2022, https://www.britannica.com/topic/plea-bargaining; Plea Bargaining Tanımı, Erişim Tarihi: 09.08.2022, https://criminallaw.uslegal.com/plea-bargaining/; Mehmet Emin Yapar, *Ceza Muhakemesinde İddia Pazarlığı* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2013), 122.

16 Pınar Bacaksız, "İddianame Pazarlığı (Plea Bargaining)" *Ceza Hukuku Dergisi* 3, 7 (2008), 151 vd.; Ali Emrah Bozbayındır, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında İddia Pazarlığı Kurumu (Plea Bargaınıng)" *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2021), 1447 vd.

17 Yusuf Solmaz Balo ve Ekrem Çetintürk, "Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği" Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17, 1-2 (2013), 1247; Mustafa Ruhan Erdem ve Candide Şentürk, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m.250)" *Ceza Hukuku Dergisi* 14, 41(2019), 580 vd.; Belci, *Seri Muhakeme Usulü*, 62 vd.

18 Enver Kaşlı, *Ceza Adalet Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining)* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017), 38 vd.

19 Yapar, *Ceza Muhakemesinde İddia Pazarlığı*, 115 vd.

20 Doktrinde Yenisey; aynı çalışmasında "plea bargaining" terimi için hem dava pazarlığı hem de iddia pazarlığı kavramlarını kullanmıştır. Feridun Yenisey, "Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu" Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Nur Centel'e Armağan 19, 2 (2013), 454, 464.

21 Albert W. Alschuler, "Plea Bargaining and Its History" *Columbia Law Review* 79, 1 (1979), 34-35; Emilio C. Viano, "Plea Bargaining in the United States: A Perversion of Justice" *International Review of Penal Law* 80, 1-2 (2012), 113. Erişim Tarihi: 10.08.2022, https://www.cairn-int.info/abstract-E_RIDP_831_0109--plea-bargaining-in-the-united-states-a.htm?contenu=article.

kemesi, iddianame pazarlığını "Brady-Amerika Birleşik Devletleri"[22] davasında ceza yargılamalarında yasal bir yöntem olarak kabul etmiştir[23]. Nitekim yakın zamanda yapılan araştırmalar ABD'de federal ve eyalet sistemlerinde mahkûmiyet kararlarının %95'i iddianame pazarlığı sonucu alındığını göstermektedir[24].

Birçok karışık ceza yargılamasının özellikle organize işlenen suçlarda şüpheliyle yapılan iş birliği delillere ulaşma ve yargılama sürecini oldukça basit hale getirmiştir[25]. Ayrıca ifade verme konusunda isteksiz olan tanıkları beyan verme zahmetinden kurtarması ve mağdurlar bakımından bir an önce yargılamanın son bulması yönüyle iddianame pazarlığı faydalı görülmüştür. Bu sayede Fransa, Hindistan, Japonya, Nijerya Güney Afrika gibi ülkelerde de uygulanan iddianame pazarlığı, ülkeden ülkeye farklı yöntemlerle uygulanmaktadır[26]. Bu sebeple biz daha yaygın bir şekilde ve uzun zamandır uygulanan Amerika Birleşik Devletleri'ne düzenlemelere göre terimi ifade edeceğiz.

İddianame pazarlığı müzakereleri genellikle savcı ile müdafi arasında geçmektedir[27]. Şüpheli müzakerelere katılmamakla birlikte müdafi pazarlık sürecinde müvekkiliyle irtibat kurarak onun görüşleri doğrultusunda hareket etmektedir[28]. Birçok eyalette mağdur sürecin herhangi bir kısmında bulunmamaktadır.

Savcı, iddianame pazarlığına gidilmesinde işlenen suç, şüphelinin suç geçmişi, mağdurun suçtan ne ölçüde zarar gördüğü gibi koşulları göz önünde bulundurarak karar verir[29]. Pazarlığın uygulanmasına ilişkin herhangi bir katalog suç listesi bulunmamaktadır[30]. Ancak Mississippi ve Kaliforniya gibi bazı eyaletlerde ağır şiddet içeren ve bazı cinsel suçlarda iddianame pazarlığı uygulanmamaktadır[31]. Savcı pazarlık sürecine karar verirken aynı zamanda hangi şartlara göre pazarlığın uygulanması gerektiğini de belirlemektedir[32]. Dolayısıyla iddianame pazarlığının yürütülmesi sürecinde savcının geniş takdir yetkisi bulunmaktadır[33].

22 https://supreme.justia.com/cases/federal/us/397/742/, Erişim Tarihi: 10.08.2022.

23 Emilio C. Viano, "Plea Bargaining in the United States: A Perversion of Justice", 110; Albert W. Alschuler, "Plea Bargaining and Its History", 40.

24 Jenia I. Turner, "Plea Bargaining" in 3 Reforming Criminal Justice: Trial and Pre-Trial Processes (Erik Luna ed., 2017) SMU Dedman School of Law Legal Studies Research Paper No. 348, 73, Erişim Tarihi: 11.08.2022, https://law.asu.edu/sites/default/files/pdf/academy_for_justice/4_Reforming-Criminal-Justice_Vol_3_Plea-Bargaining.pdf.

25 Yapar, *Ceza Muhakemesinde İddia Pazarlığı*, 115; Turner, "Plea Bargaining", 74.

26 Turner, "Plea Bargaining", 74.

27 Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1258.

28 Kaşlı, *Ceza Adalet Sisteminde İtham Pazarlığı,* 75; Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1258.

29 Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1259.

30 Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 31.

31 Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1264.

32 Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1259.

33 Bacaksız, "İddianame Pazarlığı", 160.

Savcı ile müdafinin pazarlığı sonucu anlaşmanın sağlanması halinde failin daha az bir ceza alması veya cezası daha hafif olan bir suçun isnad edilmesi sağlanır[34]. Ancak bunun karşılığında şüphelinin de suçunu ikrar etmesi ve itham edilen suça karşı itiraz etmemesi aranmaktadır.

Pazarlığın konusu pazarlığın türüne göre değişiklik göstermektedir. Bunlardan ilki müdafinin müvekkilinin daha az ceza almasını sağlayacağı bir suçun isnat edilmesi için savcıyla müzakereler gerçekleştirdiği yöntemdir[35]. Bunun için şüphelinin daha az cezayı gerektiren suçu ikrar etmesi gerekmektedir. Bu yöntemin adı "isnat pazarlığı"dır[36]. Eğer fail birden fazla suç işlemişse bu durumda suçlama sayısına ilişkin bir pazarlık söz konusu olacaktır[37]. Müdafi ile savcı arasında daha az suçun ikrarı neticesinde diğer suçlamaları düşürmesine ilişkin bir pazarlık yapılmaktadır. Son olarak yaptırım (ceza) pazarlığı yapılmaktadır. Bu pazarlık türünde de şüpheli itham edilen suçu kabul etmesi karşılığında söz konusu suçun cezasının belirli bir sürenin üzerinde olmayacağı taahhüt edilir[38]. Söz konusu pazarlık kimi yerlerde suçlama sayısına ilişkin yapılan pazarlıkla bir arada gerçekleşebilmektedir[39].

Pazarlıkla bir anlaşmanın belirlenmesiyle hâkim bu yöntemin usulüne göre mi yapıldığını denetleyecektir[40]. Bunun için Federal Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 11/b-1. hükmü gereği öncellikle sanığa yemin ettirilebilir sonrasında mahkemenin yalan yere yemin etme veya yalan beyan nedeniyle bir kovuşturmada, davalının yeminli olarak verdiği herhangi bir ifadeyi sanık aleyhine kullanma hakkı olduğu, suçsuz olduğuna ilişkin savunma yapabileceğini, jüri önünde yargılanma hakkının bulunduğu, duruşmada ve yargılamanın diğer her aşamasında avukat tarafından temsil edilme ve gerekirse mahkemenin avukat atamasını sağlama hakkı, duruşmada tanıklarla yüzleşme hakkı bulunduğu; eğer suçlamaları kabul ederse bu haklardan vazgeçeceği belirtilir[41].

Ayrıca mahkeme sanığın hapis cezası, para cezası ve denetimli salıverilme süresi dahil olmak üzere hükmedilebilecek en yüksek cezayı, uygulanabilecek müsadereyi, mahkemenin iade emri verme yetkisinin olduğu gibi birçok hususu bildiğinden emin olması gerekir. Federal Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 11/b-2

---

34 Bacaksız, "İddianame Pazarlığı", 153.

35 Kaşlı, *Ceza Adalet Sisteminde İtham Pazarlığı,* 69; Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1250; Bacaksız, "İddianame Pazarlığı", 155.

36 Bacaksız, "İddianame Pazarlığı", 155; Kaşlı, *Ceza Adalet Sisteminde İtham Pazarlığı,* 69.

37 Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1250.

38 Bacaksız, "İddianame Pazarlığı", 156; Kaşlı, *Ceza Adalet Sisteminde İtham Pazarlığı,* 69; Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1250.

39 Bacaksız, "İddianame Pazarlığı", 156; Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1251.

40 Balo ve Çetintürk, "Savcı-Sanık Pazarlığı", 1263.

41 Federal Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 11. maddesi için bkz. https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_11, Erişim Tarihi: 11.08.2022.

düzenlemesi uyarınca mahkeme sanığın iddianame pazarlığı anlaşmasında gönüllü olduğunu ve anlaşmanın zorlama, tehdit veya vaatlerden kaynaklanmadığını açıkça ifade etmesini beklemektedir. Eğer sanık mahkemede suçlu olmadığına ilişkin bir beyanda bulunması halinde bu durumda klasik ceza yargılamasının kovuşturma aşamasında işletilmesi gerekmektedir. Federal Delil Yasası'nın 410/a hükmüne göre pazarlık aşamasındaki beyanları veya suçu ikrar etmesi delil olarak kabul edilmeyecektir[42].

İddianame pazarlığına ilişkin İHAM'ın değerlendirmesine bakılacak olursa öncellikle iddianame pazarlığıyla şüpheli/sanık adil yargılanma hakkıyla bağlantılı bazı hakların (masumiyet karinesi, nemo tenetur ilkesi, aleniyet ilkesi, meramını anlatabilme ilkesi vb.) kullanımından vazgeçmektedir[43]. İHAM vermiş olduğu Natsvlishvili ve Togonidze / Gürcistan kararında[44] iddianame pazarlığını mukayeseli bir şekilde incelemiş, iddianame pazarlığıyla bazı haklardan feragat edildiğini belirtmiş ancak bunun için sanık/şüphelinin anlaşmayla kendisi hakkında ne gibi sonuçlar doğurduğunu bilmesi ve özgür iradesiyle karar vermesi gerektiğini ayrıca söz konusu anlaşmanın adil bir şekilde gerçekleşip gerçeklemediği konusunda yargısal bir denetimin olması gerektiği ifade edilmiştir.

Bu karar doğrultusunda seri muhakeme usulünü değerlendirdiğimizde söz konusu özel yargılama usulünün uygulanması başlı başına bir ihlal sebebi olmayacaktır. Kararda belirtilen kriterleri dikkate aldığımızda CMK'nın 250. maddesinin 9. fıkrasında yapılan değişiklik sonrası mahkemenin seri muhakeme usulü üzerindeki denetim yetkisi daha işlevsel hale gelmiştir. Öte yandan seri muhakeme usulüne ilişkin bilgilendirmeyi kolluğun yapma yetkisinin bulunması ve teklif aşamasında şüphelinin eğer müdafisi yoksa zorunlu müdafinin atanmaması yalnızca teklifin kabulü sırasında zorunlu müdafinin bulunması henüz Türk hukukunda yeni olan yargılama usulü hakkında şüphelinin yeterince aydınlatılmaması dolayısıyla şüphelinin de özgür iradeyle bu teklifi kabul etmemesi noktasında İHAM içtihatlarıyla çeliştiği düşüncesindeyiz.

Seri muhakeme usulü ve iddianame pazarlığı yöntemlerinin daha az ceza alınması taahhüdüyle mahkemelerin iş yükünü azaltma gayesi taşımaktadır. İddianame pazarlığı, seri muhakeme usulünden farklı olarak müzakerelerle yürütülmektedir. Seri muhakeme usulünde savcı tarafından şüpheliye teklif yapılırken; iddianame pazarlığında savcı ve müdafi arasında bir pazarlık söz konusudur. Her iki alternatif çözüm yöntemi de önemli ölçüde savcı tarafından yürütülmekte ancak seri muhakeme usulünde savcının takdir yetkisi yokken iddianame pa-

42 Federal Delil Yasası 410/a hükmü için bkz. https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_410, Erişim Tarihi: 11.08.2022.

43 Bozbayındır, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında İddia Pazarlığı Kurumu", 1450.

44 İHAM, Natsvlishvili ve Togonidze v. Gürcistan, Başvuru No. 9043/05, 29.04.2014 Karar için bkz. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-153643%22]}, Erişim Tarihi: 14.08.2022.

zarlığında savcının geniş takdir yetkisi vardır. Seri muhakeme usulünde cezada yapılacak indirim oranı dahi yasada düzenlenmiştir. Bununla birlikte iddianame pazarlığında birçok eyalette uygulanacak bir suç kataloğu veya hariç tutulacak suç listesi getirilmemiştir.

Her iki alternatif çözüm yönteminde mahkemenin denetleme ve hüküm kurma yetkisi vardır. İddianame pazarlığında anlaşmanın mahkemece onaylanması; seri muhakeme usulünde de mahkemenin talepnameyi dikkate alarak hüküm kurmasıyla süreç tamamlanır. Sanığın yöntemin uygulanmasından vazgeçmesi halinde bu aşamalarda elde edilen beyanları her iki alternatif çözüm yönteminde de delil olarak kullanılmayacağı yasada açıkça ifade edilmiştir.

D. CEZA KARARNAMESİ

Seri muhakeme usulünün, CMUK'un 386. maddesi vd. hükümlerinde düzenlenen sulh ceza hakimlerinin ceza kararnamelerine benzediğini belirtmiştik. Ceza kararnamesi, CMUK'da özel muhakeme usulleri kısmında düzenlenmiştir. Dolayısıyla seri muhakeme usulü gibi özel bir muhakeme usulüdür.

Ceza kararnamesi, duruşmanın yapılmasını gerekli görmediği durumlarda sulh ceza hâkiminin duruşma yapılmaksızın dosya üzerinde yaptığı incelemeyle kanun hükmünde belirtilen sınırlar göz önünde bulundurarak verdiği mahkûmiyet hükmüdür[45]. Ceza kararnamesiyle; iş yükünün ve ekonomik giderlerin azaltılması, basit ceza yargılaması için sanığın zorla getirilmesi veya tutuklanması gibi muhakeme işlemlerinde tasarruf edilmesi amaçlanmıştır[46].

Ceza kararnamesini savcının hazırlık soruşturmasında suçun işlendiği çok açık bir şekilde belli olduğu için duruşma yapılmasına gerek görmediği durumlarda sulh ceza hâkiminden ceza talep edebileceği gibi[47] savcının talebi olmaksızın iddianamenin düzenlenmesinden sonra sulh ceza hâkimi duruşma yapılmasına gerek görmeden ceza kararnamesiyle karar verebilmekteydi[48]. Ancak doktrinde ceza kararnamesinin verilmesi savcı tarafından talep edilmesi gerektiği yani hâkimin re'sen ceza kararnamesine hükmedemeyeceği görüşü de yer almaktadır[49]. Savcının ceza kararnamesi iddianame niteliğine haiz olmamakla birlikte

---

45 Nurullah Kunter ve Feridun Yenisey, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Bası* (İstanbul: Beta, 1998), 815; Ali Karagülmez, *Türk Hukuknda Ceza Kararnamesi ve Önödeme* (Ankara: Adalet, 1999), 8; Handan Yokuş Sevük, "Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Hakiminin Ceza Kararnamesi*" Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 52 (2004), 78-79.

46 Ayhan Önder, *Sulh Hâkiminin Ceza Kararnamesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966), 4; Cemil Halit Bengü, "Sulh Yargıcının Ceza Kararnamesi", *Adliye Dergisi* 36, 3 (Mart 1945), 184; Karagülmez, *Türk Hukuknda Ceza Kararnamesi,* 10 vd.; Hakan A. Yavuz, *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 151.

47 Sevük, "Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Hakiminin Ceza Kararnamesi*"*, 79.

48 Kunter ve Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 816; Karagülmez, *Türk Hukuknda Ceza Kararnamesi,* 17.

49 Önder, *Sulh Hâkiminin Ceza Kararnamesi*, 60.

sulh hâkimi tarafından duruşma yapıldığında veya ceza kararnamesi uygulanmadığı hallerde yeni bir iddianameye gerek görülmemektedir[50]. Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (StPO) 407. maddesinin 1. fıkrasına bakıldığında Cumhuriyet savcısının yazılı başvurusu aranmaktadır.

CMUK'daki düzenlemeye bakıldığında seri muhakeme usulünden farklı olarak söz konusu özel yargılama usulünün uygulanmasında sulh ceza hakiminin takdir yetkisi vardır. Ceza kararnamesinin uygulanmasına karar verilmesi halinde duruşma yapılmadan hüküm aşamasında geçilmektedir. Ancak CMUK 387. maddesine göre sulh ceza hâkimi gerek gördüğü durumlarda duruşma yaparak ceza kararnamesine hükmetmekteydi.

Ceza kararnamesiyle ancak üç aya kadar hapis cezası, bir meslek veya sanatın bir süreliğine icrasından[51] yoksun bırakma, müsadereye ve yahut bunlardan biri veya birkaçına hâkim hükmedebilir (CMUK 386/2). Seri muhakeme usulünde ise cezayı önemli ölçüde talepnameyle savcı belirler (CMK m.250/4). Hâkim talepnameyi dikkate alarak hüküm verir.

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (StPO) ise 407. maddenin 2. fıkrasında kararnameyle para cezası, sürüş yasağı, müsadere gibi kararlar verilebileceği yer almaktadır. Daha sonra eklenen düzenlemeye göre ceza verilmekten kaçınılması ya da sanığın müdafi varsa ve denetimli serbestlik ile cezasının ertelenme durumu var ise bir yıla kadar hapis cezası da verilebileceği belirtilmiştir.

Ceza kararnamesi kural olarak duruşma yapılmadan verileceği için on beş yaşını bitirmemiş veya on beş yaşından büyük olsa bile sağır-dilsiz olanlar ve akıl hastaları hakkında ceza kararnamesi uygulanmaz[52]. Alman hukukunda da aynı gerekçeyle ceza kararnamesinin uygulanamayacağı belirtilmiştir[53]. Aynı sebeple seri muhakeme usulünün de yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hallerinde uygulanmayacağı açıkça düzenlenmiştir (CMK m.250/12).

Ceza kararnamesi, sanıklar ve tanıklar mahkemeye çağrılmadan verilebilmekteydi. Nitekim Yargıtay da sanığın sorgusu yapıldıktan sonra ceza kararnamesi uygulanamayacağını belirtmiştir[54]. Benzer şekilde Alman Ceza Muhakeme-

50 Kunter ve Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 817.

51 765 Sayılı TCK m.25: "*Muayyen bir meslek ve sanatın tatili icrası üç günden iki seneye kadardır*".

52 Abdullah Güner, "Sulh Hakimlerinin Ceza Kararnameleri" *Adalet Dergisi* 44, 10 (1953), 1201; Bengü, "Sulh Yargıcının Ceza Kararnamesi", 185; Karagülmez, *Türk Hukuknda Ceza Kararnamesi,* 49 vd.

53 Önder, *Sulh Hâkiminin Ceza Kararnamesi*, 267.

54 "*Duruşmaya başlandıktan sonra işin ceza kararnamesi ile sonuçlandırılmasının mümkün olmadığı, Asliye Ceza Mahkemesi'nce sanığın sorgusu yapıldıktan sonra görevsizlik kararı verildiği, Sulh Ceza Mahkemesi'nce yapılacak yargılamanın Asliye Ceza Mahkemesi'nde başlanan yargılamanın devamı niteliğinde olduğu ve sanığın sorgusu yapıldıktan sonra davanın ceza kararnamesi ile sonuçlandırılmasının mümkün olmadığı nazara alınmadan yazılı şekilde ceza kararnamesi ile davanın sonuçlandırılması*" (Yarg. 2. CD, 05.04.2004, E. 2002/25272, K. 2004/6925) Karar için bkz. www.legalbank.net/, (Erişim Tarihi: 14.08.2022).

si Kanunu (StPO). §407/3 hükmü gereğince sanığın dinlenmesine gerek görülmemiştir. Ancak seri muhakeme usulünde, klasik yargılamadaki gibi sanık mahkeme tarafından sorgulanmasa da söz konusu usulün şartlarına uyulup uyulmadığını ve şüphelinin teklifi özgür iradeyle mi kabul ettiğini denetlemek için şüpheli müdafi huzurunda dinlemektedir (CMK m.250/9).

CMUK'un 388. maddesinde kararnameye, uygulanan kanun hükümleri, kararda dayanılan delillerle birlikte tebliğinden itibaren sekiz gün içerisinde itiraz edilmesi gerektiği, 389. maddeye göre söz konusu süre içinde itiraz edilmemesi durumunda kararnamenin kesinleşeceği hüküm altına alınmıştır. Eğer hapis cezası öngörülmüşse duruşma yapılarak, diğer durumlarda dosya üzerinden inceleme yapılarak itiraz değerlendirilirdi (CMUK m.390). 391. maddenin 1. fıkrasına göre İtiraz üzerine yapılan duruşmaya sanık veya müdafi mazeretsiz olarak gelmemesi halinde itiraz reddedilmekteydi.

Seri muhakeme usulünde de itiraz kanun yolu açıktır. İtiraz, şüpheliye yapılan teklif aşaması ve mahkemenin hüküm aşamasındaki şartlar yönüyle incelenmektedir (CMK m.250/14).

Ceza kararnamesine itiraz bakımından Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'na (StPO) bakıldığında itiraz kanun yolundan ziyade kararnameye "karşı koyma" şeklinde bir imkân tanınmıştır. Zira itiraz kanun yolu Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 304 vd. maddelerinde "Beschwerde" olarak ifade edilmekteyken 410 ve 411. maddelerinde ise kararnameye karşı muhalefet için "Einspruch" terimi kullanılmıştır. 410. maddenin 1. fıkrasına göre sanık kararnamenin tebliğinden itibaren iki hafta içinde kararnameye karşı muhalefetini bildirebilir. İtiraz üzerine yapılan duruşmaya sanık ve müdafinin herhangi bir sebep belirtmeksizin gelmemesi durumunda StPO'nun §329/1 hükmü uyarınca itiraz reddedilir (StPO §412).

İHAM ceza kararnamesine ilişkin olarak vermiş olduğu kararda, başvuruculuların aleni bir duruşma yapılarak yargılanmadığını hem ceza kararnamesini veren hem de itirazı inceleyen mahkemenin dosya üzerinden inceleme yaptığını ayrıca herhangi bir avukatla sanıkların kendini savunma imkanının tanınmadığını tüm sebeplerle İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkının düzenlendiği 6. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiğini belirtmiştir[55]. Bu karara göre seri muhakeme usulü incelendiğinde bir önceki başlıkta İHAM kararlarından yola çıkarak belirtmiş olduğumuz sakıncaların yanında seri muhakeme usulünde de aleni bir duruşmanın yapılmadığı, yalnızca usulün şartlarının yerine getirilip getirilmediğine ilişkin müdafi huzurunda şüpheli dinlendikten sonra hüküm veril-

[55] İHAM, Barışık ve Alp v. Türkiye Kararı, Başvuru No. 29765/02 ve 31420/06, 27/11/2007, Karar için bkz. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125542, Erişim Tarihi 16.08.2022. Aynı yönde karar için bkz. İHAM, Erkan Orhan v. Türkiye Kararı, Başvuru No. 19497/02, 01.03.2007, Karar için bkz. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125781, Erişim Tarihi: 16.08.2022.

diği bunun haricinde şüphelinin delil toplanması, tanık dinletilmesi, varsa tanığa hâkim aracılığıyla soru sorabilme imkanlarının olmadığı görülmektedir. Bu husus seri muhakeme usulünde silahların eşitliği ve delillerin doğrudanlığı ilkesinin ikinci plana atıldığını göstermektedir.

Tüm bu gerekçelerle İHAM'ın iddianame pazarlığı ve CMUK döneminde uygulanan ceza kararnamesine ilişkin vermiş olduğu kararlara bakıldığında seri muhakeme usulünün adil yargılanma hakkının bazı ilkeleriyle tam olarak örtüşmediği bu nedenle seri muhakeme usulüne ilişkin yapılacak olan bireysel başvuruda Türkiye aleyhine kararın çıkma ihtimali vardır[56].

III. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN UYGULANMASININ KOŞULLARI

Seri muhakeme usulünün şartları, CMK'nın 250. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu koşullara göre kanunda belirtilen katalog suçlardan birinin olması, suç hakkında yapılan soruşturmanın sonuna gelinmesi, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmemesi, şüpheliye ilişkin olarak kusurluluğu etkileyen hallerden yaş küçüklüğü, sağır-dilsizlik ve akıl hastalığının bulunmaması, şüphelinin ulaşılabilir olması ve son olarak şüphelinin usulün uygulanmasına ilişkin teklifi kabul etmesi gerekmektedir.

Söz konusu şartların oluşması halinde seri muhakeme usulünün uygulanması zorunlu olmaktadır. Bu konuda asliye ceza mahkemesinin veya savcının takdir yetkisi bulunmamaktadır.

A. KATALOG SUÇLARDAN BİRİNİN BULUNMASI

Seri muhakeme usulü her suç açısından veya üst sınırı belirli yıla kadar olan ya da şikâyete tabi suçlar bakımından değil yalnızca kanunda sınırlı olarak (numerus clausus) belirtilen suçlar için geçerli bir özel yargılama usulüdür. Söz konusu suçlar bakımından seri muhakeme usulünün uygulanıp uygulanmamasında savcı veya mahkemenin takdir yetkisinin olmadığını ifade etmiştik. Seri Muhakeme Usulü Yönetmeliği'nin[57] 5. maddesinin 1. fıkrası uyarınca uzlaştırma ve ön ödeme kapsamındaki suçlar bakımından seri muhakeme usulünün uygulanmayacağı belirtilmiştir.

250. maddenin 1. fıkrasında seri muhakeme usulüne tabi suçlar katalog olarak sayılmıştır[58]. Söz konusu katalogda üst sınırı çok yüksek olmayan, uzlaştır-

[56] Erdem ve Şentürk, "Seri Muhakeme Yöntemi", 586.

[57] RG Yayımlanma Tarihi: 31.12.2019.

[58] CMK m.250/1: "*Soruşturma evresi sonunda aşağıdaki suçlarla ilgili olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde seri muhakeme usulü uygulanır:*
a) Türk Ceza Kanununda yer alan;
1. Hakkı olmayan yere tecavüz (madde 154, ikinci ve üçüncü fıkra),
2. Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170),
3. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra),
4. Gürültüye neden olma (madde 183),

maya tabi suçlar hariç tutulması nedeniyle şikâyete tabi olmayan ve genellikle mağduru toplumu oluşturan herkesin olduğu suçlar görülmektedir. Buna karşın kategoriye girebilecek bazı suçların niye dahil edilmediği anlaşılmamaktadır. Örneğin "Gürültüye Neden Olma Suçu (m.183)" seri muhakeme usulü kapsamında iken "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (m.184)" niye usul kapsamına dahil edilmediği ya da "Başkasına Ait Kimlik veya Kimlik Bilgilerinin Kullanılması Suçu (m.268)" iftira suçunun hükümlerine göre cezalandırılırken "İftira Suçunun (m.267)" hangi sebeple seri muhakeme usulü kapsamında olmadığı bilinmemektedir. Nitekim düzenlemenin gerekçesine bakıldığında[59] katalog suç listesinin neye göre belirlendiğine ilişkin bir açıklama yoktur. Bu nedenle zaman içinde uzlaştırma kurumunun kapsamında olan suçların arttığı gibi seri muhakeme usulünün suç kapsamının genişlemesi çok muhtemeldir.

Seri muhakeme usulüne tabi suçların tekerrür halinde işlenmesi durumunda nasıl bir uygulama yapılacağı kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Öğretide bizim de katıldığımız görüşe göre bazı suçları meslek haline getirenlerin ya da mükerrerlerin seri muhakeme usulünden faydalanmasının suç işlemeyi teşvik edeceği bu nedenle mükerrerlerin seri muhakeme usulünden faydalanamayacağına ilişkin bir düzenleme yapılması gerektiği savunulmuştur[60].

---

5. Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra),
6. Mühür bozma (madde 203),
7. Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206),
8. Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama (madde 228, birinci fıkra),
9. Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268), suçları.
b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 13'üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15'inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar.
c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 93'üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç.
d) 13/12/1968 tarihli ve 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanunun 2'nci maddesinde belirtilen suç.
e) 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun ek 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç.

59 Gerekçede suç listesinin basit suçlardan olacağına ilişkin "*suç şüphesi altında bulunan kişiler, soruşturma sürecinde susma, herhangi bir açıklamada bulunmama hakkına sahip olduğu gibi sorumluluğu kabul hakkına da sahip bulunmaktadır. İkinci seçeneğin söz konusu olduğu her durumda, suçun niteliği ve cezasının ağırlığına veya geleneksel muhakeme yollarının kullanılmasında hukukî ve sosyal bir yarar bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, bütün ceza davalarının mahkemeye taşınmasının adil ve hakkaniyetli olmadığı açıktır. Ağır iş yükü altında bulunan ceza adalet sistemlerinin bu tür vahamet arz etmeyen basit suçlarda muhakeme sürecini basitleştirecek adımlar atması Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin tavsiye kararlarına da konu olmuştur*" şeklinde açıklamaya yer verilmiştir.

60 Gülsün A. Aygörmez Uğurlubay, Nuran Haydar ve Mehmet Korkmaz, "Seri Muhakeme Usûlüne İlişkin Sorunlar" *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (2019), 265; Atalay, "Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller", 664; Yavuz Erdoğan, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü" *Legal Hukuk Dergisi* 18, 209 (2020), 2006.

Bir başka tartışmalı husus ise katalogdaki bir suçun zincirleme bir şekilde işlenmesi durumunda nasıl bir yol izleneceğine ilişkindir. Öğretide yine bu konuda düzenleme yapılması gerektiği zincirleme suçun oluştuğu hallerde seri muhakeme usulünün uygulanmaması gerektiği görüşü vardı[61]. Ancak 7331 sayılı kanunla 08.07.2021 tarihinde yapılan değişiklikle zincirleme suçlarda zincirleme suça ilişkin hükümler uygulandıktan sonra cezada yarı oranında indirim yapılacağı ibaresi 250. maddenin 4. fıkrasına eklenmiştir.

Seri muhakeme usulünün kapsamına giren suç ile girmeyen suçun birlikte işlenmesi hususu da ilk olarak kanunda açıkça düzenlenmemişti. Bu haliyle doktrinde bu tarz durumlarda katalogda yer alan suç bakımından seri muhakeme usulü uygulanacak diğer suç açısından bu usulün uygulanmayacağı görüşü öne sürülmüştür[62]. Diğer görüşe göre ise bu durumda hiçbir şekilde seri muhakeme usulünün uygulanamayacağı savunulmuştur[63]. Yine 7331 sayılı kanunla gelen değişiklikle tıpkı uzlaştırma kurumunda olduğu gibi seri muhakeme usulüne tabi bir suç ile tabi olmayan bir suçun birlikte işlenmesi halinde seri muhakeme usulünün uygulanmayacağı düzenlemeye eklenmiştir (250/11-2. Cümle).

B. SORUŞTURMA EVRESİNİN SONUNA GELİNMESİ

Seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için sayılı suçlarla ilgili CMK'nın 250. maddesinin 1. fıkrası gereği soruşturmanın sonuna gelinmesi aranmaktadır fakat "soruşturmanın sonuna gelinmesi" ibaresiyle neyin ifade edilmek istendiği açıkça anlaşılmamaktadır. Ayrıca söz konusu ifade CMK'da herhangi bir şekilde kullanılmamış veya tanımlanmamıştır.

CMK'nın 170. maddesinin 2. fıkrasına göre savcının soruşturduğu suça ilişkin olarak yeterli şüphenin oluşması üzerine iddianame düzenlenir. Seri muhakeme usulünün uygulanması için soruşturmanın sonuna gelinmesi ifadesinden ilgili hükümden yola çıkarak soruşturulan suça ilişkin yeterli şüphenin oluşmasının anlaşılması gerektiği düşüncesindeyiz[64]. Nitekim yönetmeliğin 5. maddesinin 2. fıkrasında katalogda yer alan

---

61 Abdullah Batuhan Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü" *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 8, 2 (2020), 247.

62 Atalay, "Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller", 667; Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 246.

63 Erdem ve Şentürk, "Seri Muhakeme Yöntemi", 587.

64 Aynı yönde görüş için bkz. Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku,* 612; Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı 7. Baskı* (Ankara: Bilge Yayınevi, 2021), 9; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku,* 582; Aygörmez, Uğurlubay ve Korkmaz, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", 262; Karakehya ve Tunçer, "Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi", 15; Erdoğan, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü", 1999; Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 239; Öznur Sevdiren, "Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Seri Muhakeme Usulü Üzerine Eleştirel Değerlendirmeler" *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, 189-190 (2020), 588; Belci, *Seri Muhakeme Usulü*, 98. Hakan A. Yavuz, *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler,* 249; Atalay, "Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller", 661.

suçlar bakımından kamu davasının açılması için yeterli şüpheyi oluşturan delillerin elde edilmesiyle seri muhakeme usulünün uygulanacağı düzenlenmiştir. Kanundaki ifadenin de yönetmelikteki ifadeyle uyumlu hale getirilmesi yerinde olacaktır[65].

Yeterli şüphe terimi kanunda tanımlanmamıştır ancak öğretide şüphelinin soruşturulan suçtan dolayı mahkûmiyet alması berat alma ihtimalinden daha yüksek olan şüphe derecesi olarak ifade edilmiştir[66].

Soruşturma sonucu elde edilen deliller yeterli şüphenin oluşmasına imkân vermiyorsa bu durumda CMK'nın 172. maddesinin 1. fıkrası gereği kovuşturmanın yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda seri muhakeme usulünün uygulanma olanağı ortadan kalkmaktadır (Yön. m.8/3).

Yeterli şüphe üzerine seri muhakeme usulünün uygulanması için teklifin şüpheliye yapılması ve şüphelinin teklifi kabul etmesi üzerine savcı tarafından ele alınan talepnamede en az iddianame kadar gerekçelendirilerek hazırlanması gerekir. Yalnızca hangi suçun oluştuğu ve bunun da seri muhakeme kapsamında olduğu belirtilmekle yetinilmemelidir[67]. Zira talepnamenin gerekçeli hazırlanması isnadı öğrenme hakkı bakımından önemlidir. İsnadı öğrenme hakkı, savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılması bakımından önem arz etmektedir.

C. KAMU DAVASININ AÇILMASININ ERTELENMESİ KARARI VERİLMEMESİ

CMK'nın 250. maddesinin 1. fıkrasında yer alan suçlardan herhangi birine ilişkin yürütülen soruşturmada yeterli şüphenin oluşması üzerine seri muhakeme usulüne ilişkin sürecin başlatılması yeterli değildir. Ayrıca savcının kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin karar vermemesi gerekmektedir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu, CMK'nın 171. maddesinin 2. fıkrası vd. hükümlerinde düzenlenmiştir. Buna göre kamu davasının açılması "*Uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen*" beş yıl süreyle ertelenebilir (m.171/2). Düzenlemeye bakıldığında uzlaştırma ve ön ödeme erteleme kurumunun dışında bırakılmışken; seri muhakeme usulü kapsamındaki suçlar için aynı durum söz konusu değildir. Hükümden kamu davasının açılmasının ertelenmesinin savcının takdirinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla savcı şartları oluşsa bile gerekli

---

65 Doktrinde "*soruşturmanın sonuna varılmasını, Cumhuriyet savcısı bakımından iddianame düzenleyebilecek nitelikte yeterli delile ulaşılmış olma olarak algılandığını, böyle bir değişikliğin esaslı bir etki meydana getirmeyeceği*" savunulmuştur. Zahit Yılmaz ve Özge Apiş, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi" *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 26, 1 (2020), 74.

66 Karakehya ve Tunçer, "Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi", 16; Sevdiren, "Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Seri Muhakeme Usulü", 589; Aygörmez, Uğurlubay ve Korkmaz, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", 262.

67 Aygörmez, Uğurlubay ve Korkmaz, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", 262.

görmediği durumlarda kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı vermeyebilir. Ancak diğer koşulların sağlaması durumunda savcı seri muhakeme sürecini başlatmak zorundadır. Bu konuda savcının takdir yetkisi yoktur. Nitekim seri muhakeme usulü kapsamındaki bazı suçların üst sınırının üç yıldan fazla olması sebebiyle bu suçlar bakımından kamu davasının açılmasının ertelenmesi karar verme imkânı olmadığı için bu şarta bakılmaksızın diğer koşullar sağlanması halinde seri muhakeme usulü uygulanacaktır.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi için 2. fıkrada yer alan şartlar yeterli değildir. Ayrıca şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmaması, kamu davasının açılmamasının şüpheli ve toplum için daha faydalı olacağı, suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı bir zararın olması halinde aynen iade, suç öncesi hale getirme ya da tazmin edilmesi suretiyle tamamen giderilmesi gerekmektedir (CMK m.171/3).

Düzenlemeye yeni eklenen hüküm gereği "suç işlemek için örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar, kamu görevlisi tarafından görevi sebebiyle veya kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen suçlar ile asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar" bakımından hiçbir şekilde kamu davasının açılmasını ertelenmesi kurumu işletilemez (m.171/6).

Beş yıllık erteleme süresi içinde şüpheli herhangi bir şekilde kasıtlı bir suç işlememesi halinde söz konusu suça ilişkin kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilir. Eğer kasıtlı bir suç işlemesi halinde ertelenen kamu davası açılacaktır (m.171/4).

Eğer tüm bu koşullar sağlanmazsa savcı yalnızca kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı vermediği durumlar değil ayrıca bu kararı veremediği hallerde de seri muhakeme usulünü uygulamak zorundadır.

D. ŞÜPHELİYE ULAŞILMASI

Seri muhakeme usulünün uygulanabilmesinin gerekli koşullardan biri şüpheliye ulaşılmış olması gerekmektedir. 250. maddenin 13. fıkrasına göre soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmaması, yurt dışında bulunması veya başka herhangi bir sebeple şüpheliye ulaşılamazsa seri muhakeme usulü uygulanamayacaktır.

Yönetmeliğin 9. maddesi uyarınca savcı usulün teklifi amacıyla şüpheliyi davet eder. Söz konusu daveti; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim araçlarıyla yapabilmektedir. Nitekim sürecin hızlı işlemesi bakımından daha hızlı iletişim araçlarının kullanılması yerindedir. Öğretide bu sebeple şüphelinin yurt dışında da olsa seri muhakeme usulüne başvurulmasında bir engel olmadığı şüphelinin konsoloslukta beyanının alınabileceği savunulmuştur[68].

[68] Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 243; M. Emre Tulay, "Seri Muhakeme Usulü (CMK m.250)", *İzmir Barosu Dergisi* 85, 2 (2020), 131.

Uygulamada seri muhakeme bürosunda görevli zabıt katibinin genellikle şüpheliye telefonla ulaşarak bir hafta sonrası için bilgilendirme ve teklif yapılması amacıyla davet edildiği görülmektedir[69]. Şüpheliye ulaşılmış olsa bile belirtilen tarihte mazeretsiz bir şekilde davete icap etmemesi durumunda seri muhakeme usulü uygulanmaz (Yön. m.9/2). Bu noktada telefonla şüpheliye ulaşılamadığında "şüpheliye ulaşma" şartının sağlanmadığını söylemek kolay değildir[70]. Bu sebeple söz konusu iletişim araçlarıyla kişiye ulaşılamaması halinde tebligat yoluyla ulaşılması denenmeli ancak herhangi bir geri dönüş alınmaması veya şüpheliye ulaşılamaması durumunda seri muhakeme usulünün uygulanmasında vazgeçilmelidir.

E. ŞÜPHELİDE YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ, AKIL HASTALIĞI VE SAĞIR VE DİLSİZLİK HALLERİNDEN BİRİNİN BULUNMAMASI

250. maddenin 12. fıkrasında seri muhakeme usulünün olumsuz şartı düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre şüphelinin hür iradeyle vereceği karar sekteye düşmemesi için şüphelide kusurluluğu etkileyen yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik durumlarından birinin bulunması durumunda seri muhakeme usulü uygulanmayacaktır.

Yaş küçüklüğü, Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinin her bir fıkrasında ceza sorumluluğu kıstas alınarak farklı bir yaş aralığı belirlenerek düzenlenmiştir. Genel olarak hükme bakıldığında yaş küçüklüğüyle on sekiz yaşını doldurmamış kişiler anlaşılmaktadır. Kanun koyucu seri muhakeme usulünde çocukları tamamen sürecin dışında bırakarak yakın tarihte faal hale getirdiği uzlaştırma kurumuna göre daha farklı bir yaklaşıma gitmiştir.

Uzlaştırmada suça sürüklenen çocuklar için suç kapsamı daha geniş tutulmuştur. Uzlaştırma teklifi suça sürüklenen çocukların kanuni temsilcisine yapılmaktadır. Uzlaşmayla herhangi bir cezai sorumluluğun doğmayacağı aksine cezai sorumluluk ihtimalinin ortadan kalkacak olması sebebiyle suça sürüklenen çocukların diğer şüphelilere nazaran daha geniş suç kapsamında uzlaştırmadan faydalanmasına imkân tanımıştır. Öte yandan seri muhakeme usulüyle yarı oranında indirilse de bir cezanın öngörülüyor olması ve suça sürüklenen çocukların teklif aşamasında yönlendirilerek özgür iradeyle karar vermelerinin çok mümkün olmaması gerekçeleriyle çocuklar seri muhakeme usulünde hariç tutulmuştur. Nitekim ne gibi sonuçlar doğuracağı tam olarak anlaşılmadan başta savunma hakkı olmak üzere bu hakla bağlantılı birçok haktan feragat ederek bu teklifin kabul edilmesi suça sürüklenen çocuk bakımından daha olumsuz bir duruma yol açabilir. Ayrıca olası hürriyeti bağlayıcı cezaya ilişkin teklifin kanuni temsilciye yapılması ve teklifi suça sürüklenen çocuğun yerine kanuni temsilcinin değerlendirmesi çok uygun değildir. Dolayısıyla uzlaştırmadan farklı olarak suça sürüklenen çocukların seri muhakeme usulü kapsamına alınmaması yerindedir.

69 Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 156.

70 Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 155.

Kanunun 32. Maddesinde ise akıl hastalığı düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre ceza sorumluluğu bakımından akıl hastalığı tam ve kısmi şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Seri muhakeme usulü bakımından tam veya kısmi akıl hastalığı fark etmeksizin bu grupta olan kişiler de seri muhakeme usulünden faydalanamayacaktır.

Bu kapsama alınan bir diğer kusurluğu etkileyen hal ise sağır ve dilsizlerdir. TCK'nın 33. maddesinde düzenlenen sağır ve dilsizler bakımından kusurluluğu etkileyen durum tüm sağır ve dilsizleri kapsamamaktadır. Söz konusu düzenlemeye göre 31. maddede yaş küçüklüğünde farklı yaş grupları için uygulanan hükümler, üçer yaş daha artırılarak uygulanmaktadır. Yani 31. madde kapsamında on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış kişiler için uygulanacak hüküm, sağır ve dilsizler bakımından on sekiz yaşını doldurmuş ancak yirmi bir yaşını doldurmamış kişiler için uygulanacaktır. Seri muhakeme usulüne ilişkin hükme bakıldığında yaşına bakılmaksızın tüm sağır ve dilsizlerin hariç tutulacağıyla alakalı bir anlam çıkabilmektedir. Ancak yönetmeliğin 7. maddesinde sağır ve dilsizler ifadesi, TCK'daki madde numarasıyla belirtilmiş olduğu için kanun koyucunun gayesinin yalnızca kusurluluğu etkileyen hal kapsamındaki (Seri muhakeme usulü bakımından 15-21 yaş aralığındaki) sağır ve dilsizler olduğu anlaşılmaktadır.

Şüpheli seri muhakeme usulüyle adil yargılanma hakkına ilişkin önemli birçok haktan feragat etmektedir. Bu sebeple şüphelinin bilgilendirme sonrası tam olarak aydınlatılmış onamının alınması gerekmektedir[71]. Şüphelinin teklifi kabulünün hür iradeye dayanması ve bunun herhangi bir şekilde sekteye uğramaması için sayılan gruptaki kişiler süreçten muaf tutulmuştur.

IV. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN UYGULANMA SÜRECİ

Seri muhakeme usulüne ilişkin şartlar sağlandıktan sonra ne şekilde uygulanacağı CMK'nın 250. maddesi ve ilgili yönetmelikte düzenlenmiştir. Düzenlemeye bakıldığında sürecin birkaç gün içerisinde tamamının bitirilmesi amaçlanan aşamalardan meydana gelmektedir. Ancak şüphelinin teklifi düşünmek için bir ayı aşmayacak şekilde zaman istemesi süreci biraz daha yavaşlatabilecektir.

Öncellikle şüpheli seri muhakeme usulüne ilişkin bilgilendirilir ve bilgilendirmeden sonra kendisine usulün uygulanmasına ilişkin bir teklif yapılır. Teklifin müdafi yanında kabulüyle savcı gerekli işlemleri yaparak talepnameyi hazırlar ve aynı gün içerisinde şüpheliyi mahkemeye yönlendirir. Mahkeme talepnameyi aynı gün inceleyerek müdafi huzurunda şüpheliyi dinler ve talepnameyi dikkate alarak hükmü verir.

Buna göre seri muhakeme usulünde süreç; bilgilendirme, teklif ve teklifin kabulü, talepnamenin hazırlanması, mahkemenin inceleme ve hüküm kurması aşamalarından oluşmaktadır.

71 Karakehya ve Tunçer, "Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi", 19.

A. ŞÜPHELİNİN BİLGİLENDİRİLMESİ

Seri muhakeme usulünün ilk evresi bilgilendirme sürecidir. Cumhuriyet savcısı, suç olduğu izlenimi veren olaya ilişkin bilgi sahibi olur olmaz olayı araştırmaktadır. Bu çerçevede maddi gerçeğin ortaya çıkması için şüpheli (ler) hakkında lehe ve aleyhe olan delilleri adli kolluk aracılığıyla toplar ve koruma altına alır (CMK m.160). Elde edilen deliller yeterli şüphenin oluşması bakımından imkân sağlamıyorsa ya da kovuşturma olanağı yoksa bu durumda savcı kovuşturmaya yer olmadığına karar verir (m.172/1).

Soruşturma sonunda elde edilen deliller yeterli şüpheyi oluşturuyorsa klasik yargılamada iddianame düzenlenir. Savcı yeterli şüphenin oluştuğu bu aşamada şartları oluşmuşsa kamu davası açmada takdir yetkisini (m.170/1) veya kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin yetkisini (m.170/2) kullanabilir. Eğer kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumunun şartları oluşmamışsa veya savcı tarafından erteleme kararı verilmemişse söz konusu deliller neticesinde meydana geldiği düşünülen suç, seri muhakeme usulü kapsamında olması durumunda seri muhakeme usulü süreci başlatılacaktır. Bu aşamaya kadar savcının takdirinde olan bazı uygulamalar bulunsa da seri muhakeme usulüne başvurulmasında takdir yetkisi yoktur.

Yönetmeliğin 9. maddesinin 1. fıkrasına göre savcı seri muhakeme usulünün teklifi amacıyla şüpheliyi hemen davet eder. Ancak gerek kanunda gerek yönetmelikte şüpheliye davetin ne zaman yapılacağı açık bir şekilde belirtilmemiş ancak en kısa sürede yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu düzenlemeden yola çıkarak soruşturma konusu suçun seri muhakeme usulüne tabi olduğu anlaşıldıktan sonra henüz yeterli şüpheye ulaşmadan şüphelinin daveti ve ardından bilgilendirmenin yapılması gerekir[72]. Ayrıca yönetmeliğin 8. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesi gereği suçun seri muhakeme usulünün kapsamında olması savcının maddi gerçeği araştırma yükümlülüğünü son bulduğu anlamına gelmeyecektir. Dolayısıyla bilgilendirme yapılması için soruşturmada yeterli şüpheye ulaşıldığı aşamaya gelinmesi gerekir[73].

Davetin seri muhakeme usulünün amacına uygun bir şekilde telefon, elektronik posta gibi yollarla yapılacağı ifade edilmiştir. Ancak usulün uygulanma şartlarında belirttiğimiz gibi mevzubahis alternatif davet yolları, şüpheliye ulaşılabilirliğinin sağlanması bakımından yeterli değildir. Düzenlemede belirtilen iletişim araçlarıyla şüpheliye ulaşılamıyorsa sürecin biraz daha uzamasına yol açsa da 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nda belirtilen usule göre tebligat gönderilmesi gerekir. Bu hususun da yönetmelikte düzenlenmesi yerinde olacaktır.

---

72 Aynı yönde görüş için bkz. Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 251.

73 Aynı yönde görüş için bkz. Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 161; Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 251.

Bilgilendirme, savcı veya kolluk tarafından yapılabilecektir (CMK m.250/2; Yön. m.8/2). Bilgilendirme aşaması sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesi ve şüphelinin aydınlatılmış kabulünün sağlanması açısından önemlidir. Ancak böylesine önemli bir aşamada henüz Ceza Muhakemesi Kanunu sistematiğinde yeni olan bir kurum için kolluk görevlilerinin de yetkilendirilmesi birtakım sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Nitekim uzlaştırma kurumunda daha önce kolluk tarafından taraflara yapılan bilgilendirmede yeterli aydınlatmanın yapılmaması benzer durumun seri muhakeme usulünde de yaşanacağını akla getirmektedir[74].

Yönetmeliğin 10. maddesinin 1. fıkrasında bilgilendirmede hangi hususlara değinilmesi gerektiği detaylı bir şekilde ele alınmıştır[75]. Ancak fıkrada sayılı hususların hukuki donanıma tam olarak sahip olmayan kolluk tarafından şüphelinin anlayacağı şekilde aktarılması oldukça güçtür[76]. Zira kolluğun söz konusu fiili ve bu fiilin niçin ilgili suçu oluşturduğu, hangi delillerden dolayı yeterli şüphenin meydana geldiği ve amacına uygun bir şekilde seri muhakeme usulü süreci hakkında şüpheliyi bilgilendirmesi çok mümkün gözükmemektedir. Ayrıca kolluk görevlileri, şüpheliyi seri muhakeme usulünü kabul etmesi yönünde yönlendirerek şüphelinin özgür iradesini zedeleyebilecektir.

Kolluğun belirtiğimiz sakıncalardan dolayı seri muhakeme usulünün önemli aşamasında görev alması şüphelinin isnadı ve hakları öğrenme hakkıyla örtüşmemektedir. İHAS'ın 6/3-a hükmünde şüpheliye yönelik isnadın niteliği ve sebebi mümkün olan en kısa zamanda, anlayacağı dilde ve etraflıca kendisine bildiril-

---

74 Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku 9. Baskı* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 870.

75 Seri Muhakeme Usulü Yönetmeliği m.10/1: *Cumhuriyet savcısı seri muhakeme usulünün uygulanmasını teklif etmeden önce şüpheliyi bu usul hakkında bilgilendirir. Bilgilendirme;*
a) İsnat edilen eylem, eylemin oluşturduğu suç ile bu suçun seri muhakeme usulü kapsamına girdiği,
b) Kamu davasının açılması için yeterli şüphenin bulunduğu,
c) Özgür iradesiyle ve müdafi huzurunda kabul ettiği takdirde bu usulün uygulanacağı ve belirlenecek temel cezanın yarı oranında indirileceği,
ç) Cumhuriyet savcısı tarafından teklif edilen yaptırım hakkında talep doğrultusunda mahkemenin hüküm kuracağı, bu hükme karşı itiraz kanun yoluna başvurabileceği,
d) Teklifin kabulünün ancak müdafi huzurunda gerçekleştirilebileceği, seçtiği bir müdafi yoksa istemi aranmaksızın kendisine bir müdafi görevlendirileceği,
e) Mahkeme tarafından hüküm kuruluncaya kadar her aşamada seri muhakeme usulünden vazgeçebileceği,
f) Mahkemece verilen hükmün adli siciline kaydedileceği,
g) Bu usulün uygulanmasını kabul etmediği takdirde genel hükümlere göre hakkında iddianame düzenlenerek kamu davası açılacağı,
ğ) Genel hükümlerin uygulanmasına geçilmesi halinde, seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanları ile bu usulün uygulanmasına dair diğer belgelerin, soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak kullanılamayacağı, hususlarını kapsar.

76 Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı*, 10; Tulay, "Seri Muhakeme Usulü (CMK m.250)", 126; Hakan A. Yavuz, *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler,* 262; Elif Er, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" *Yaşar Hukuk Dergisi* 3, 1(2021), 63.

mesi düzenlenerek isnadı öğrenme hakkı korunmuştur. Şüphelinin neyle suçlandığını ve ne gibi hakları olduğunu tam olarak idrak edememesi etkin bir savunma yapmasını olumsuz yönde etkileyecektir[77].

Nitekim uygulamada hazır bir bilgilendirme tutanağı formunun şüpheliye okutularak imzalatıldığı görülmektedir[78]. Oysa bu hakkın tam olarak sağlanması için itham edilen fiil ve dayandırıldığı suçla ilgili olarak eksiksiz ve gerekçeli olarak bilgilendirilmesi gerekir. İHAM vermiş olduğu kararda sanığa suçlamanın bildirilmesinde özen gösterilmesi gerektiği, yalnızca suçlamanın nedeni hakkında değil aynı zamanda detaylı bir şekilde fiillere ilişkin hukuki nitelemelerle ilgili olarak bilgilendirme hakkı tanınması gerektiğini belirtmiştir[79]. Seri muhakeme usulüyle adil yargılanma hakkıyla bağlantılı birtakım haklardan feragat edilmesi sebebiyle bilgilendirme evresinde daha titiz davranılması gerekmektedir. Aynı kriterlere savcının da dikkat etmesi gerekmektedir.

Bilgilendirmeye ilişkin söz konusu fıkraya bakıldığında seri muhakeme usulüyle verilen hükme karşı şüphelinin itiraz kanun yoluna başvurabileceğine yer verilmemiştir. Yönetmeliğin 5. maddesinin 5. fıkrasına göre seri muhakeme usulünün uygulanma sürecinde tercümandan yararlanma hakkı olduğu ayrıca düzenlenmiştir. Adil bir yargılanmanın sağlanması açısından son derece önemli olan bu hakkın ayrıca düzenlenmesi yerinde olmakla birlikte bilgilendirme aşamasında şüphelinin seri muhakeme sürecinde de böyle bir hakkının olduğunun hatırlatılmasında fayda vardır. Ayrıca teklif yapıldıktan sonra teklifi değerlendirmek için bir ayı aşmamak üzere sürenin verilebileceği (Yön. m.10/3) hemen karar vermesinin gerekli olmadığı konusunda bilgilendirilmesi şüphelinin teklife yönelik baskı hissetmeden hür iradeyle cevap vermesi için önem arz etmektedir.

Sürecin baştan sona sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için zorunlu müdafilik kurumunun bilgilendirme aşamasından itibaren bulunması, şüphelinin eksiksiz bir şekilde aydınlatılması ve savunma hakkının etkin bir şekilde kullanımı bakımından önemli bir ihtiyaçtır[80]. Müdafinin süreçte bulunması sayesinde bilgilen-

---

77 "*Suç isnadı altındaki kişiye savunma hakkının şeklen değil gerçek anlamda sağlanması gerekir. Bunun için suç isnadı altında bulunan kişiye, savunmasını hazırlayıp mahkeme önünde dile getirebilmesi ve böylece yargılamanın sonucunu etkileyebilmesi için isnadın bildirilmesi gerekmektedir. Hakkındaki isnadı bilmeyen kimsenin savunma yapması mümkün değildir. Dolayısıyla isnadın bildirilmediği bir yargılamanın adil olduğundan söz edilemez. Bu itibarla adil yargılanma hakkının isnadın bildirilmesine ilişkin güvenceyi de kapsadığı anlaşılmaktadır*". (AYM, Başvuru No. 2014/875, 02.02.2017, Başvuru No. 2014/875). Karar için bkz. www.anayasa.gov.tr (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

78 Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 162.

79 Sadak ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 29900/96, 29901/96, 29902/96 ve 29903/96, 17.07.2001. Karar için bkz. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2229900/96%22,%2229901/96%22,%2229902/96%22,%2229903/96%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-59594%22]} (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

80 Aynı yönde görüş için bkz. Erdoğan, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü", 2013.

dirmeyle ilgili önemli eksiklikler önemli ölçüde giderilecek ve kolluğun süreçle ilgili bilgilendirme yapması isnadı öğrenme hakkı bakımından böylesine bir sakınca yaratmayacaktır.

İstisna ve uygulaması yeni olan bu usulün hukuki donanıma sahip olmayan kolluk tarafından yapılacak bilgilendirmeyle ya da uygulamada matbu bir form şüpheliye imzalatılarak bu aşamanın gerçekleştirilmesi ve şüphelinin bu süreçte yaşayabileceği baskıyla özgür iradeye dayalı aydınlatılmış kabulünün alınabilmesi için çok elverişli görünmemektedir.

Oysa hukuki donanıma sahip olan müdafinin bilgilendirme aşamasında bulunması, şüphelinin olası bir yönlendirilmesinin önüne geçmesinde ve bu sürece ilişkin anlaşılmayan kısımların izahı bakımından önemli rol oynayacaktır. Daha önce de belirtiğimiz gibi seri muhakeme usulüyle kişi suçu ikrar etmese de bir anlamda isnat edilen suça ilişkin ceza almasıyla kendini suçlamaya zorlanamaması ilkesinden (nemo tenetur), suçluluğu henüz yeterli şüphe aşamasındayken teklifin kabulüyle masumiyet karinesi ve bu ilkenin bir uzantısı olarak şüpheden sanık yararlanır ilkesinden, delillerin toplanması talebinde bulunamayarak silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinden feragat ettiğini şüpheliye en iyi müdafi aktaracaktır. Zira söz konusu ilkeler, adil yargılanma hakkının olmazsa olmaz unsurları olup; seri muhakeme usulüyle bu ilkelerden şüphelinin vazgeçmiş olacağının bilincinde olması gerekir.

B. ŞÜPHELİYE SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TEKLİFİ VE TEKLİFİN KABULÜ

Şüphelinin kolluk veya cumhuriyet savcısı tarafından bilgilendirilmesinden sonra seri muhakemenin uygulanması şüpheliye teklif edilir (CMK m.250/3). Yönetmeliğin 10. maddesinin 1. fıkrasına göre savcının tekliften önce bilgilendirme yapması gerektiği ifade edilmiştir. Kanunun 250. maddesinin 2. fıkrası ve yönetmeliğin 8. maddesinin 2. fıkrası uyarınca bilgilendirmeyi kolluğun da yapabileceği belirtilmiştir. Yönetmeliğin m.10/1 hükmünden eğer bilgilendirme kolluk tarafından yapılmışsa ayrıca tekliften hemen önce savcı tarafından da bilgilendirme yapılması gerektiği anlamı çıkmaktadır. Söz konusu teklif doğrudan şüpheliye yapılmaktadır.

Şüpheliye bilgilendirme ve teklif SEGBİS üzerinden veya istinabe yoluyla yapılabilmektedir (Yön. m.10/11). SEGBİS üzerinden yapılacak tekliflerde CMK'nın elektronik işlemler başlıklı 38/A maddesindeki usul dikkate alınacaktır. İstinabe yoluyla yapılacak işlemler aynı maddenin 13. fıkrasında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Düzenlemeye göre soruşturmayı yürüten savcı tarafından istinabe evraklarıyla birlikte hazırlanan seri muhakeme usulü kabul tutanağını, istinabe işlemlerini yapacak olan Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Başsavcılık, usule ilişkin davet, bilgilendirme ve teklif sürecini yürüttükten sonra soruşturmayı yürüten başsavcılığa dosyayı gönderir.

Şüpheliye seri muhakeme usulü teklifi yapılması için zorla getirme kararı veya yakalama emri verilemeyecektir (Yön. m.5/7). Nitekim şüphelinin özgür iradesinin korunması bakımından yerinde bir düzenlemedir.

Şüpheliye teklif yapılmadan önce şüphelinin ne kadar ceza alacağını bilmesi, vereceği onay bakımından önem arz etmektedir. Dolayısıyla teklif yapılmadan önce soruşturmayı yürüten savcının yaptırımı belirlemesi gerekmektedir[81]. Ancak 250. maddenin sistematiği bakımından tekliften sonra yaptırımın belirleneceğine ilişkin bir anlam çıkmaktadır. Yönetmeliğin 10. maddesinin 2. fıkrasında ise teklifle birlikte usulün kabulü halinde uygulanacak yaptırımların da açıklanacağı belirtilmiştir. Sonuç olarak uygulamada şüphelinin yaptırımı bilmeden teklifi kabul etmesinin bir anlamı olmayacağı için savcılar tarafından teklifle birlikte yaptırımın ne olduğu ve ağırlığı da şüpheliyle paylaşılmaktadır[82].

Şüphelilerin iştirak halinde suçu işlemesi durumunda şüphelilerden biri bile seri muhakeme usulünü kabul etmezse söz konusu usul uygulanmayacaktır (CMK m.250/11). Uzlaştırma kurumunda ise ancak uzlaşan fail uzlaştırmadan yararlanmaktadır. Faillerden birinin veya birkaçının uzlaştırmayı kabul etmemesi halinde uzlaştırma kurumu devre dışı kalmamaktadır (m.255). İki alternatif çözüm yöntemi arasında böyle bir farkın olması kurumların yapısı gereğidir. Zira seri muhakeme usulünde şüphelilerden birisi teklifi kabul etmesi durumunda isnat edilen fiilden dolayı yarı oranında da olsa ceza alacakken; aynı fiilden dolayı usulü kabul etmeyen başka bir şüpheli daha fazla ceza ya da beraat alması olasıdır. Dolayısıyla uzlaştırma kurumundan farklı olarak seri muhakeme usulünde aralarında iştirak ilişkisi olan şüphelilerin hepsinin teklifi kabul etmesi yerinde bir düzenlemedir[83].

Yaptırımların nasıl belirleneceği CMK'nın 250. maddesinin 4 ile 7. fıkrası düzenlenmiştir. Buna göre savcı, TCK'nın 61. maddesinin 1. fıkrasında yer alan "*suçun işleniş biçimini, suçun işlenmesinde kullanılan araçları, suçun işlendiği zaman ve yeri, suçun konusunun önem ve değerini, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını ve güttüğü amaç ve saik*" ile suçun alt ve üst sınırlarını dikkate alarak belirlediği cezada yarı oranında indirim yaparak yaptırımı belirler. Eğer zincirleme suç söz konusuysa bu durumda zincirleme suça ilişkin hükümler uygulandıktan sonra yarı oranda indirim yapılır (CMK m.250/4).

---

81 Doktrinde Erdem ve Şentürk "*C. Savcısının önce teklifte bulunup, şüpheli tarafından bu teklif kabul edildikten sonra somut cezanın belirlenmesi aşamasına geçilmesidir. Başka bir anlatımla şüpheli somut cezanın somut cezanın hangi ağırlıkta olacağını, teklifi kabul ederken"* bilmeyeceğini savunmuştur. Erdem ve Şentürk, "Seri Muhakeme Yöntemi", 590.

82 Yılmaz ve Apiş, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi", 77; Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 167.

83 Aynı yönde görüş için bkz. Tulay, "Seri Muhakeme Usulü (CMK m.250)", 129.

Suçun teşebbüs aşamasında kalması halinde nasıl bir yol izleneceği sorun teşkil etmektedir. Zira mevzubahis fıkrada yaptırım belirlenirken yalnızca TCK m.61/1 hükmünün dikkate alınması gerektiği düzenlenmiştir. Oysa cezanın belirlenmesinde teşebbüs kurumu aynı maddenin 5. fıkrasında yer almaktadır. Bu hususta dolayı aynı suçun tamamlanması ile teşebbüste kalması durumunda belirlenecek cezaların birbirine çok yakın olması kuvvetle muhtemeldir. Benzer bir durum seri muhakeme usulü kapsamında olan TCK'nın 268. maddesinde düzenlenen "Başkasına Ait Kimlik veya Kimlik Bilgilerinin Kullanılması" suçunda söz konusudur. Söz konusu suça ilişkin olarak kanunun 269. maddesinde etkin pişmanlık düzenlenmiştir. Bu suçun faili pişmanlık göstermesi durumunda seri muhakeme usulünün ne şekilde uygulanacağı muammalıdır. Zira cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebepler, cezanın belirlenmesine ilişkin hükmün birinci fıkrasında değil beşinci fıkrasında düzenlenmiştir. Bu sebeple seri muhakeme usulünde yaptırımın belirlenmesi noktasında etkin pişmanlık dikkate alınamayacak ve şüpheli bakımından aleyhe bir sonuç doğuracaktır[84].

Belirlenen yaptırım neticesinde bir yıl veya daha az süreli hapis cezası söz konusuysa "*suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özellikler*" dikkate alınarak savcı tarafından hapis cezası, TCK'nın 50/1 hükmünde yer alan seçenek yaptırımlara çevrilebilir. Eğer iki yıl veya daha az hapis cezası[85] almışsa "*daha önce kasıtlı bir suçtan üç aydan fazla hapis cezası almamış olmak ve suç işlemeyeceğine dair bir kanaatin oluşması*" şartlarının sağlanması halinde TCK'nın 51. maddesi uyarınca hapis cezası ertelenebilir. Erteleme için ayrıca mağdurun veya kamunun zararının karşılanması aranabilmektedir (CMK 250/5). Öte yandan şartların sağlanması halinde savcı tarafından CMK'nın 231. maddesinde düzenlenen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu uygulanabilir (CMK 250/6). Hapis cezasının ertelenmesi ve hükmün açıklanması kararının şartları aynı anda oluştuğu durumlarda hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının uygulanması şüphelinin lehine olacaktır[86].

Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenen yaptırımın uygulanması, güvenlik tedbirlerinin uygulanmasın bakımından bir sakınca arz etmediği 250. maddenin 7. fıkra-

84 Aynı yönde görüş için bkz. Ercan Yaşar, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü" *Adalet Dergisi,* 65 (2020), 274; Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 256.

85 Altmışbeş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından süre, üç yıl veya daha az hapis cezası olarak uygulanır.

86 Adli Sicil Kanunu'nun 4/1-(b) bendi uyarınca hapis cezası ertelense bile adli sicil kaydına kaydedilirken; hükmün açıklanmasının geri bırakılması, adli sicile kaydedilmeyip kendine özgü bir sisteme kaydedilmektedir. Adli Sicil Kanunu'nun 6. maddesine göre hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı yalnızca bir soruşturma veya kovuşturmayla ilişkili olarak mahkeme, hâkim veya Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından talep edilmesi halinde yetkili kişiler tarafından görülmektedir. Hapis cezasının ertelenmesi durumunda ceza infaz edilmeye başladığı için bu esnada mahkûm olan kişi bazı haklardan yoksun kalmaktadır. Oysa hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında bu durum söz konusu değildir.

sında düzenlenmiştir. Ancak seri muhakeme usulünde yeterli şüphe üzerine şüphelinin kabulüyle yaptırım belirlenmektedir. Ayrıca teklifin kabulü tam anlamıyla suçun ikrarı anlamına da gelmediği için eşya veya kazanç müsaderesi gibi suçun işlendiğine ilişkin şüpheye yer bırakılmayacak bir kesinliğin arandığı güvenlik tedbirlerinin seri muhakeme usulüyle birlikte uygulanması sorun teşkil edebilmektedir[87].

Yaptırım savcı tarafından belirlendikten sonra şüpheliye teklif yapılır. Şüpheli teklifi hemen kabul edebileceği veya reddedebileceği gibi teklifi düşünmek istediğini de belirtebilir. Teklifin reddi halinde genel hükümlere göre muhakeme süreci devam eder. Seri muhakeme usulünün şüphelinin teklifi reddetmesi sebebiyle uygulanmadığına ilişkin bir tutanak düzenleyerek soruşturma dosyasına ekler (Yön. m.10/10).

Teklifi düşünmesi için şüpheliye verilen süre yönetmeliğin 10. maddesinin 3. fıkrası uyarınca bir ayı geçmeyecektir. Şüphelinin teklifi kabul etmesi halinde kabul ettiğine ilişkin beyanı sırasında, müdafinin yanında bulunması gerekmektedir. Eğer kişinin avukatı yoksa bu durumda kendisine avukat atanacaktır (CMK m.250/3; Yön. m.11/1).

Öğretide müdafinin hangi andan itibaren atanacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre şüpheliye teklifin yapıldığı andan itibaren müdafii olmaması halinde müdafi atanacağı savunulmuştur[88]. Diğer görüşe ise ilgili hükmün teklifin kabulü esnasında şüphelinin yanında müdafinin bulunmasını düzenlediğini ifade etmektedir[89]. Bize göre de hem kanun hem de yönetmeliğe baktığımızda düzenlemelerden teklifin kabulü esnasında müdafinin bulunması gerektiğini anlaşılmaktadır. Ancak müdafinin teklif ve bilgilendirme aşamalarının tamamında bulunmasının daha uygun olduğu kanaatindeyiz[90].

Müdafinin teklifin yalnızca kabulü aşamasında bulunması müdafiden yararlanma hakkının işlevinin şeklen yerine getirilmesine sebep olacaktır. Bu aşamada zorunlu müdafinin dosyayı inceleme yetkisini (CMK m.153) kullanarak dosyaya hâkim olmasının ve soruşturmada yeterli şüphenin oluşturan delilleri yeterince incelemesinin imkânı yoktur.

İHAS'ın adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesine baktığımızda 3. fıkrasının (c) bendinde kişinin kendisini savunması için bir müdafiden yararlanması gerektiği; (b) bendinde de savunmanın hazırlanması için makul bir sürenin verilmesi

87 Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 256-257.

88 Karakehya ve Tunçer, "Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi", 28; Yaşar, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü", 270.

89 Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku,* 583; Sevdiren, "Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Seri Muhakeme Usulü", 589; Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 253; Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 170; Tulay, "Seri Muhakeme Usulü (CMK m.250)", 127.

90 Aynı yönde bkz. Aygörmez, Uğurlubay ve Korkmaz, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", 267.

gerektiği belirtilmiştir. Nitekim teklifin değerlendirilmesi için bir ayı aşmayacak şekilde şüpheliye süre verilmesi, düzenlemenin (b) bendi uyarınca yerindedir. Ancak bu süre zarfında şüphelinin müdafisinin bulunmadığı durumda müdafinin görevlendirilmemesi müdafiden yararlanma hakkının sağlanması açısından önemli eksikliktir.

Seri muhakeme usulü sonucunda şüpheli, savunma hakkıyla bağlantılı birçok ilkeden vazgeçerek ceza almayı kabul etmektedir. Dolayısıyla kabul beyanında bulunmadan önce hukuki birikime sahip olan müdafiyle soruşturma dosyasını değerlendirmek hem şüpheli lehine en iyi kararın verilmesi bakımından hem de savunma hakkının korunması bakımından gereklidir. Müdafi tarafından soruşturma dosyası kapsamındaki delillerin isnat edilen suç bakımından değerlendirilmesi sonucu klasik yargılamayla şüpheli hakkında daha az bir ceza ya da beraat kararı verilme ihtimali teklif kabul edilmeden önce göz önünde bulundurulacaktır.

Nitekim İHAM vermiş olduğu kararda[91] adil yargılanma hakkının etkin bir şekilde sağlanması için müdafiden yararlanma hakkının sağlanması gerektiğini ifade etmiş, polisin ilk sorgusunda itibaren bu haktan şüphelinin yararlanması gerektiği ancak bu hakkı sınırlayıcı geçerli sebepler ortaya konulmadıkça hakkın kısıtlanamayacağı ifade edilmiştir. Kararda şüphelinin müdafiden yararlanma hakkından özgür iradesiyle vazgeçmesinin mümkün olduğu ancak feragatin herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde olması ve asgari güvencelerin sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'na da baktığımızda CMK'nın 149. maddesinin 1. fıkrasında müdafinin soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında şüpheli/sanığa yardım edebileceği, şüpheli/sanığın birden fazla müdafiden yardım alabileceği düzenlenmiştir. Aynı maddenin 3. fıkrasında soruşturma veya kovuşturmanın her aşamasında müdafinin şüpheli/sanıkla vekaleti olmaksızın görüşme imkânı olduğu, ifade alma ve sorgulama sürecinde şüpheli/sanığın yanında bulunarak hukuki destek sağlayabileceği düzenlenmiştir. Nitekim 153. maddede kural olarak müdafinin soruşturma dosyasını inceleyebildiği ancak istisna hallerde bu yetkinin kısıtlanabildiği hüküm altına alınmıştır.

Gerek müdafiden yararlanma hakkına ilişkin İHAM'ın içtihatları gerekse İHAS ve CMK'nın bu hakka ilişkin düzenlemelerine bakıldığında söz konusu hakkın seri muhakeme usulünde etkin bir şekilde kullanımı ve şüphelinin aydınlatılmış kabulünün sağlıklı bir şekilde alınması için zorunlu müdafilik kurumunun bilgilendirme aşamasında itibaren öngörülmesinde yarar görmekteyiz[92].

---

91 Salduz v. Türkiye, Başvuru No. 36391/02, 27.11.2008. Karar için bkz. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20SALDUZ%20v.%20TURKEY\%22%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:-[%22001-89893%22]} (Erişim Tarihi: 19.08.2022).

92 Aynı yönde bkz. Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 254; Sevdiren, "Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Seri Muhakeme Usulü", 593-594; Aygörmez, Uğurlubay ve Korkmaz, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", 267-268; Tulay, "Seri Muhakeme Usulü (CMK m.250)", 127.

Şüpheli müdafinin yanında teklifi özgür iradesiyle kabul etmesinden sonra yönetmeliğin ekinde yer alan örnek kabul tutanağı somut olaya uyarlanarak hazırlanır. Kabul tutanağında "*şüpheliye isnat edilen eylem, şüphelinin kabul beyanı, belirlenen sonuç ceza ve/veya güvenlik tedbiri ile uygulandığı takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılması, seçenek yaptırım veya hapis cezasının ertelenmesine"* ilişkin hususlara yer verilir. Tutanak; savcı, şüpheli ve müdafi tarafından imzalanır. Şüpheli teklifi özgür iradesiyle kabul etmelidir. Kabul beyanı yalnızca şüpheli tarafından verilir. Şüphelinin vekaletle yetkilendirdiği avukat dahi şüpheli yerine beyanda bulunamaz[93].

C. TALEPNAMENİN HAZIRLANMASI

Cumhuriyet savcısı, şüphelinin teklifi kabul etmesinden sonra kabul tutanağını hazırlamasıyla birlikte seri muhakeme usulünün uygulanmasını görevli ve yetkili mahkemeden talep eder (CMK m.250/8). Talepnamede nelerin yer alması gerektiği ve örnek talepname yönetmelikte belirtilmiştir.

Doktrinde, talepnamenin ceza kararnamesi kurumunda sulh ceza hakiminden ceza kararnamesi uygulanmasını isteyen savcının talep yazısıyla büyük ölçüde örtüştüğü ileri sürülmüştür[94]. Her ikisinde de bulunması gereken hususların büyük ölçüde aynı olduğu ifade edilmiştir.

Talepnamede "*şüphelinin kimliği ve müdafii, mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi, isnat olunan suç ve ilgili kanun maddeleri, isnat olunan suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri, isnat olunan suçu oluşturan olayların özeti, Cumhuriyet savcısı tarafından bu usulün uygulanmasının şüpheliye teklif edildiği ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul ettiği, belirlenen ceza ve/veya güvenlik tedbirleri ile uygulanmış ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması, hapis cezasına seçenek yaptırımlar veya hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hususlar*" yer almalıdır (CMK m.250/8, Yön. m.12).

Seri muhakeme usulünde talepname, klasik ceza yargılamasındaki iddianameden farklı olsa da benzerlik göstermektedir. Talepnamede isnat olunan suça yer verilmesi yetmez. Ayrıca iddianamede olduğu gibi isnat olunan suçla ilgili yeterli şüphenin oluşmasına sebep olan deliler ve bu delilerin yeterli şüpheyi niçin oluşturulduğu gerekçesiyle yer almalıdır. Bununla birlikte talepnamede TCK'nın 61. maddesine göre belirlenen cezanın alt veya üst sınıra yakın olduğu gerekçesiyle ortaya koyulmalıdır. Bu husus mahkeme tarafından talepnameyi daha denetlenebilir kılarak savcının olası keyfi yaptırım belirlemesinin önüne geçmektedir.

93 Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 170, dn. 676.

94 Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 258.

Savunma hakkı bakımından değerlendirilecek olursa kişinin hakkında itham edilen suçu ve hangi haklara sahip olduğunu bilmeden kendisini savunması çok mümkün gözükmemektedir. Bu hususta İHAM'ın vermiş olduğu kararda, her davanın koşullarına göre değişmekle birlikte sanığın aleyhindeki suçlamaların etkin bir savunma yapabileceği ölçüde aktarılması ve savunmasını yapmayı sağlayabilecek her türlü bilgiyi anlayabileceği imkân ve zamanın tanınması gerektiği belirtilmiştir[95]. *Ofner ve Hopfinger/Avusturya* kararında isnat edilen suçun niçin isnat edildiği ve buna ilişkin bütün maddi olguların şüpheli/sanıkla paylaşılması gerektiği vurgulanmıştır[96]. Tüm bu sebeplerden dolayı talepname hazırlanırken isnat edilen suç gerekçesini oluşturan delillerle ve delillerin yeterli şüpheyi nasıl oluşturduğu açıklanarak hazırlanması gerekmektedir.

D. MAHKEMENİN İŞLEMLERİ VE HÜKÜM KURMASI

Seri muhakeme usulünde yetkili mahkeme asliye ceza mahkemesidir (Yön. m.4/1-(b)). Nitekim 5235 sayılı Adlî Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 10, 11 ve 12. maddeleri ele alındığında seri muhakeme kapsamındaki suçlar asliye ceza mahkemesinin görev alanına girmektedir. Ayrıca Hakimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesi, 1 Sayılı 02.01.2020 Tarihli kararında[97] asliye ceza mahkemeleri içerisinde seri muhakeme usulün uygulanması bakımında ihtisas mahkemeleri belirlemiştir. Seri muhakeme, özel bir yargılama usulü ve birçok haktan feragat edilen bir muhakeme süreci olması sebebiyle ihtisas mahkemelerinin belirlenmesi yerindedir.

Görevli asliye ceza mahkemesi, talepname mahkemeye ulaştığı gün incelemesini yapar (Yön. m.13/1). Mahkeme öncellikle müdafi huzurunda şüpheliyi dinlemektedir. Dinleme istinabe veya SEGBİS yoluyla da yapılabilmektedir. Ancak şüpheli, mazeret bildirmeden mahkemeye gelmemesi halinde şüphelinin bu usulün uygulanmasından vazgeçtiği kabul edilir (m.13/5) ve yargılama genel hükümlere göre devam etmesi için Cumhuriyet savcılığına gönderilir.

Mahkemenin şüpheliyi müdafi huzurunda dinlemesi son derece yerindedir. Ancak mahkemenin şüpheliyi dinlemesinin hukuki niteliği tam olarak ifade

---

95 Marcello Vıola v. İtalya, Başvuru No. 45106/04, 05.10.2006. Karar için bkz. https://hudoc.echr.coe.int (Erişim Tarihi: 21.08.2022).

96 Ofner ve Hopfinger v.Austria, Başvuru No. 524/59 617/59, 23.11.1962. Aktaran Sibel İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4*, (Ankara: Avrupa Konseyi, 2018), 315.

97 HSK Dairesinin 1 Sayılı Kararı'nın 1. Maddesi: *"5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesinin birinci fıkrasına göre seri muhakeme usulü kapsamında kalan işlere; a) Bir asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde bu mahkemenin, b) İki veya üç asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde 2 numaralı, c) Dört veya daha fazla asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde 4 numaralı, d) Otuz veya daha fazla asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde 4 ve 5 numaralı, e) Elli veya daha fazla asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde ise 4, 5 ve 6 numaralı asliye ceza mahkemelerinin bakmasına, (...) Karar verildi".*

edilmemiştir[98]. Söz konusu dinleme bir sorgu[99] mu yoksa soruşturma aşamasında yürütülen özel bir usulün denetimi mi olduğu hususunda tartışamaya neden olmaktadır. Bu tartışmalı nokta için öncellikle mahkemenin yapacağı işlemlerin kovuşturma işlemleri mi olduğu yoksa seri muhakeme usulünü denetleyen ve bu usulle hüküm kurulan soruşturma işlemleri mi olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir.

Seri muhakeme usulü mevcut düzenlemelere göre soruşturma aşamasında tamamlanan, kovuşturma aşamasının olmadığı bir işlemdir[100]. Nitekim kovuşturma, iddianamenin kabulünden hükmün kesinleşmesine kadar devam eden süreci ifade etmektedir. Ayrıca CMK'nın 250. maddesinin 9. fıkrasında mahkemede dinleme yapacağı kişiden bahsedilirken sanık terimi yerine şüpheli terimi kullanılmıştır. Kanun gerekçesine de baktığımızda "*Geleneksel muhakemeye nazaran bu usulün farkının ortaya konulabilmesi amacıyla, inceleme ve hüküm sürecinin başlangıcı, kamu davası açan iddianame gibi bir belgeye değil, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısının yazılı talebine bağlanmıştır. Hâkim faili dinleyecek, bu çerçevede usule uygun olduğu ölçüde duruşmayla ilgili diğer usul hükümlerini kıyasen uygulayabilecek; ancak, duruşmanın ertelenmesi ya da delil araştırması sonucunu doğurabilecek bir tercihte"* bulunmayacağı ifade edilmiştir. Duruşma[101], katılan ve sanık tarafı ile Cumhuriyet savcısının katılımıyla ortaya konulan delillerin kollektif şekilde değerlendirildiği bir süreçtir. Dolayısıyla talepnamenin hazırlanıp mahkemeye gönderilmesinden sonra şüphelinin mahkemenin huzuruna çıkması klasik anlamda duruşmayı ifade etmemektedir[102].

Şüphelinin seri muhakeme usulünde dinlenmesiyle; delillerin değerlendirilmesi ve şüphelinin veya müdafinin savunma yaptığı anlaşılmamalıdır. Mahkeme şüphelinin özgür iradeyle mi teklifi kabul ettiği, usulün bilgilendirme ve teklif süreçlerinde herhangi bir aykırılık var mı bunun tespiti amacıyla şüpheliyi dinlemektedir.

Seri muhakeme usulüyle aleni yargılamanın gerekleri yerine getirilmeden yani delillerin mahkeme huzurunda kollektif bir şekilde tartışılmadığı, şüphelinin

---

98 Aygörmez, Uğurlubay ve Korkmaz, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", 271.

99 CMK m.2/1-(h): "*Sorgu: Şüpheli veya sanığın hâkim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini, (...) ifade eder*".

100 Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku,* 587; Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 182.

101 CMK m.191/3: "*Duruşmada, sırasıyla; a) Sanığın açık kimliği saptanır, kişisel ve ekonomik durumu hakkında kendisinden bilgi alınır, b) (Değişik: 24/11/2016-6763/29 md.) İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır, c) Sanığa, yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu ve 147'nci maddede belirtilen diğer hakları bildirilir, d) Sanık açıklamada bulunmaya hazır olduğunu bildirdiğinde, usulüne göre sorgusu yapılır*".

102 Karakehya ve Tunçer, "Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi", 31; Aygörmez, Uğurlubay ve Korkmaz, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", 270.

savunma hakkı kapsamında kendini ifade edip tanık veya bilirkişi dinletme hakkından mahrum kaldığı bir süreç sonunda hüküm verilmektedir[103]. Bunun karşılığı olarak isnat edilen suç çerçevesinde belirlenen ceza yarı oranında indirilerek uygulanmaktadır. İHAM, aleni yargılama ilkesinin (İHAS m.6/1), adil yargılanma hakkı kapsamında korunan bir güvence olduğunu, mahkemelerin denetlenebilirliğinin ve şeffaflığına önemli ölçüde katkısı olduğunu ifade etmiş fakat mahkeme istisnai hallerde duruşma yapılmasının zorunlu olmadığını da belirtmiştir[104].

Öte yandan bu aşamada şüpheliye meramının gerektiği gibi anlatma imkânı tanınmamıştır. Meramını anlatma ilkesi, şüpheli/sanığın savunma hakkını kullanmada en önemli unsurlardan birisidir[105]. Mevzubahis ilkeyle, şüpheli isnat edilen suçlamalar karşısında kendini ifade ederek çeşitli deliller öne sürebilmesi ve savunmasının hüküm için dikkate alınmasını isteyebilir[106].

İHAS'ın 6. maddesinin 1. fıkrasında sanığın adil yargılanması için birtakım taleplerde bulunabileceği meramını anlatabilme ilkesi kapsamında ele alınmaktadır. Ayrıca adil yargılama hakkının özel uygulama şekillerinin bulunduğu 3. fıkranın (d) bendinde iddia makamının tanıklarıyla birlikte savunma makamının tanıklarının da dinlenilmesine imkân tanınması da meramını anlatabilme hakkı çerçevesinde değerlendirilir[107].

Meramını anlatabilme hakkının sanık/şüpheli tarafından etkin bir şekilde kullanılabilmesi için silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesinin sağlanmasına yargılamanın her aşamasında dikkat edilmelidir[108]. İHAM silahların eşitliği ilkesinin; çelişmeli yargılamada her bir tarafa, kendisini önemli bir dezavantaja sokmayan koşullar altında delilleriyle birlikte davasını sunmak için makul bir fırsat verilmesi gerektiği anlamına geldiğini ifade etmiştir[109]. Çelişmeli yargılama ilkesi ise tarafların yargılamaya konu olan deliller, görüşler ve mütalaadan

103 Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 621.

104 Fredin v. İsveç (No.2), Başvuru No. 18928/91, 23.02.1994. Karar için bkz. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Fredin%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57867%22]} (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

105 Hakan Karakehya, "Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları" *CHKD* 3, 2 (2015), 199.

106 Erol Cihan, "50. Yılda Ceza Muhakemesi Süjesi Olarak Sanığın Durumu ve Sorgusu" *İÜHFM* 1984, 1-4 (1984), 142; Turhan Tufan Yüce, "Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri" *TBBD* 1988, 1(1988), 39, Ünver ve Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku,* 59.

107 Veli Kafes, "Ceza Muhakemesinde Meram Anlatma İlkesinin Sağlanması" *CHKD* 3, 2 (2015), 183. Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku 14. Baskı* (Ankara: Seçkin yayıncılık, 2021), 54.

108 Kafes, "Ceza Muhakemesinde Meram Anlatma İlkesinin Sağlanması", 192.

109 Dombo Beheer B. v. Hollanda, Başvuru. No.14448/88, 27.10.1993, Karar için bkz. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22dombo%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57850%22]} (Erişim Tarihi: 23.08.2022).

haberdar olup bunlarla ilgili düşüncesini paylaşma imkanının sunulmasıdır. Buna göre seri muhakeme usulünü değerlendirdiğimizde meramını anlatabilme ilkesinin bir parçası olarak çelişmeli yargılama ilkesinin kısmen sağlandığını görüyoruz. Zira şüpheli seri muhakeme usulü ve suçlamalarla ilgili, her ne kadar eksik ve sorunlu yönleri olsa da bilgilendirilmektedir. Öte yandan şüpheli mahkeme önünde yalnızca teklifin kabulüne ilişkin özgür iradesine dayanan bir beyan verip vermediğini açıklamaktadır[110]. Bunun haricinde kendisine isnat edilen suçla ilgili herhangi bir açıklama yapması, delil sunması veya tanık dinletmesi söz konusu değildir. Bu yönüyle meramını anlatabilme ve silahların eşitliği ilkesiyle bağdaşmayan bir durum ortaya çıkmaktadır. Şüpheli, hüküm kuruluncaya kadar seri muhakeme usulünden vazgeçebilme imkanına sahiptir (Yön. m.5/4). Ancak bu hükümle de seri muhakeme usulünün, meramı anlatabilme ilkesiyle yeteri kadar bağdaşmadığı düşüncesindeyiz.

Mahkeme müdafi huzurunda şüpheliyi dinlemekle birlikte talepnameyi mahkemeye verildiği gün incelemektedir. İş yoğunluğu veya mesainin son saatleri olması nedeniyle talepnamenin aynı gün incelenmesi her zaman mümkün olmadığı için söz konusu sürenin, sürecin hızlı bir şekilde işlemesi için düzenleyici bir süre olduğu kanaatindeyiz. Öte taraftan incelemenin kaç gün içinde tamamlanarak hüküm verilmesi gerektiği de mevzuatta belirtilmemiştir[111].

Mahkemenin hangi hususları inceleyeceği kanun ve yönetmelikte ayrı ayrı düzenlenmiştir. Kanunun 250. maddesinin 9. fıkrasına göre mahkeme, savcının yapacağı teklif ve teklifin kabulüne ilişkin şekil şartları ile isnat edilen fiilin seri muhakeme kapsamında olup olmadığın inceler. Eğer isnat edilen suç seri muhakeme kapsamında olmaması veya 3. fıkrada yer alan şartların gerçekleşmemesi durumunda mahkeme talebi reddederek soruşturmanın genel hükümlere göre tamamlanması için Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Yönetmeliğin 13. maddesinin 2. fıkrasına bakıldığında ise talepnamede bulunması gereken hususlar eksik veya hata bulunması; belirlenen yaptırımda bir hatanın varlığı; hükmün açıklanmasının geri bırakılması, seçenek yaptırımlara çevirme veya hapis cezasının ertelenmesi kurumlarına ilişkin objektif koşulların gerçekleşmemesi; belirlenen cezanın içeriğine uygun güvenlik tedbirinin belirtilmemesi hallerinde mahkeme talepnamedeki eksiklerin tamamlanması veya gerekli yerlerin düzeltilmesi amacıyla başsavcılığa geri gönderir.

Seri muhakeme usulünün herhangi bir sebeple tamamlanamaması ve bunun sonucunda soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması gereken durumlarda; şüphelinin usulün uygulanmasını kabul ettiğine dair beyanları ve sürecin uygulanmasına ilişkin belgeler kullanılamaz (CMK m.250/10; Yön. m.5/8).

[110] Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 84.

[111] Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 260.

Klasik yargılamada etkin bir savunmanın gerçekleştirilebilmesi ve savunma makamının beyanlarının dikkate alınması bakımından yerinde bir düzenlemedir.

Mahkemenin yapacak olduğu inceleme, seri muhakeme usulünün teklif edilmesi için gerekli olan yeterli şüpheye erişilip erişilmediğini kapsamamaktadır[112]. Ancak savcının soruşturma konusu fiilin, henüz yeterli şüphe oluşmadan yalnızca seri muhakeme kapsamına giren bir suça ilişkin olduğu gerekçesiyle seri muhakeme usulünü başlatıp ardından talepname tanzim etmesi durumunda mevcut düzenlemelere göre mahkemenin böylesine önemli bir ihtimali denetleme yetkisi bulunmamaktadır. Bu ihtimalde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecek dosyalarda dahi ceza verilmesine yol açılabilecektir. Dolayısıyla mahkemenin yeterli şüphenin oluşup oluşmadığını inceleme yapma yetkisi de mevzuatla düzenlenmesi gerekmektedir.

Uygulamada mahkemelerin talepnameye ilişkin incelemesi bakımından savcılar ile aralarında hangi konularda incelemenin yapılacağına ve yapılan incelemenin düzenlemelere uygun olup olmadığına ilişkin birçok hususta görüş ayrılığı yaşandığı görülmektedir[113].

Mahkeme, talepnamede eksik veya hatalı bir husus tespit etmemesi halinde talepnameyi dikkate alarak hüküm kurar. CMK'nın 250. maddesinin 9. fıkrasında, iptal edilmeden önce mahkemenin "talepname doğrultusunda" hüküm kuracağı yer almaktaydı. Mahkemenin hüküm kurarken herhangi bir takdir yetkisi yoktu.

Bu hüküm Anayasanın 9. ve 138. maddesinde ve İHAS'ın 6. maddesinin 1 fıkrasında yer alan hâkimin tarafsızlığı ve bağımsızlığı ilkesi bakımından sorunlu bir ifadeydi. Sözleşmede adil bir yargılama için yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemelerce hüküm kurulması gerektiği; Anayasa'nın 9. maddesinde yargı yetkisinin bağımsız ve tarafsız mahkemelerde olduğu; 138. maddesinde de *"hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde*" bulunamayacağı düzenlenmiştir.

Hâkimin tarafsızlığı ve bağımsızlığının sağlanması açısından hâkimin delilleri serbestçe değerlendirerek vicdani kanaatiyle hüküm vermesi gerekmektedir. Ancak talepname doğrultusunda yani savcının belirleyeceği yaptırıma göre cezayı belirleyecek olması adil yargılanma hakkının sağlanması bakımından önemli bir engeldir. Seri muhakeme usulü sonucunda asliye ceza mahkemesi huzurunda

112 Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 260.

113 Enes Kocakale, "*Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü"* (Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 115.

deliller tartışılmadan hüküm kurulacağı için aynı zamanda delillerin doğrudanlığı ilkesiyle örtüşmeyen bir düzenlemedir. Nitekim CMK'nın 217. maddesinin 1. fıkrasında hâkimin kararını duruşmaya getirilmiş ve duruşmada tartışılmış delilere göre vermesi gerektiği ifade edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi de "*Mahkemenin yalnızca Cumhuriyet savcısının talepnamede belirlediği yaptırımla bağlı kalarak dosyanın esasına yönelik değerlendirme yapma ve gerektiğinde müdahalede bulunma imkânına sahip olmaması, yargısal yetkinin kullanımıyla doğrudan ilgili olan hâkimin Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun vicdani kanaatine göre delilleri takdir ederek maddi gerçeğe ulaşma ve nihayetinde kesin hüküm verme faaliyetini sınırlamaktadır. Bu yönüyle kural, Anayasa'nın 9., 138. ve 140. maddelerinde düzenlenen yargı yetkisinin bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılması ve hâkimin vicdani kanaatine göre hüküm vermesi ilkelerine aykırı*" olduğu ve söz konusu seri muhakeme usulünde yeterli şüphe üzerine hazırlanan talepnamede belirlenen yaptırımın mahkeme tarafından deliller tartışılıp vicdani kanaate ulaşmadan uygulanmasının savunma ve adil yargılanma hakkıyla yakın bağlantısı olan masumiyet karinesiyle de bağdaşmadığı gerekçesiyle "talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda" hükmünü iptal etmiştir[114].

7331 sayılı kanunla 250. maddenin 9. fıkrasına ilgili hüküm yerine "*şartların gerçekleştiği, eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu ve dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine varırsa talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere dört ila yedinci fıkra hükümleri doğrultusunda*" ifadesi eklenmiştir. Ancak yönetmeliğin 14. maddesinin 1. fıkrasında hâlâ iptal edilen ifade bulunmaktadır.

Mevcut hüküm, iptal edilen hükme göre belirtiğimiz ilkeler çerçevesinde değerlendirildiğinde daha makul karşılanabilir. Zira hâkim, dosyadaki delillere göre bir kanaate ulaşarak karar verecektir. Deliller tartışılmadan, savunma hakkı açısından şüphelinin veya müdafinin kendini ifade etmeden ve dosyadaki delillerle ilgili beyanda bulunmadan mahkemenin serbest bir şekilde vicdani kanaate ulaşması çok mümkün gözükmemektedir[115].

Öte yandan hâkimin vereceği hüküm de talepnamede belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak durumundandır. Söz konusu düzenleme de hâkimin bağımsızlığı ve tarafsızlığıyla bağdaşmadığı düşünülebilir[116]. Zira hâkim suçun daha üst sınıra yakın olması gerektiği bu sebeple de talepnamede yer alan yaptırımdan daha ağır bir cezanın verilmesi gerektiği kanaatine ulaşabilir. Bu durumda seri muhakeme usulü uygulanmadan soruşturma genel hükümlere göre sonuçlandırılma-

[114] AYM, 31.03.2021, E. 2020/35, K. 2021/26. Karar için bkz. https://www.anayasa.gov.tr/tr/anasayfa/ (Erişim Tarihi: 25.08.2022).

[115] Aynı yönde görüş için bkz. Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı*, 13.

[116] Ünver ve Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 724; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 878.

lıdır. Teklif aşamasında şüpheli alacağı ceza konusunda bilgilendirildiği ve ona göre teklifi kabul ettiği için böyle bir durumda hâkimin talepnamede belirtilen cezadan daha ağır bir ceza vermesi şüpheli aleyhine bir durum teşkil edecektir.

Seri muhakeme usulüyle verilen hükme karşı CMK'nın m.250/14 ve yönetmeliğin m.15 hükümlerinde itiraz kanun yoluna gidilebileceği öngörülmüştür. İtiraz kanun yolunun düzenlendiği CMK'nın 267. maddesinde hâkim kararları ile kanunda açıkça ifade edilen mahkeme kararlarına itiraz edilebileceği yer almaktadır. Burada "karar" terimi ile ara kararların mı anlaşılması gerektiği yoksa ara kararlarla birlikte hüküm niteliğindeki kararların da mı anlaşılması gerektiği sorusu akla gelmektedir. 272. maddede ilk derece mahkemelerinin hükümlerine karşı istinaf yoluna gidileceği; 286. maddede ise "*Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin bozma dışında kalan hükümleri temyiz"* edileceği yer almaktadır. Bu düzenlemelerle birlikte değerlendirildiğinde itiraz kanun yolu çerçevesinde "karar"ın hükmü kapsamadığı anlaşılmaktadır. Ancak seri muhakeme usulüne ilişkin düzenlemeye bakıldığında mahkemenin hüküm kuracağı belirtilmiştir[117]. CMK'nın kanun yolu sistematiği bakımından seri muhakeme usulüyle verilen hükme karşı istinaf kanun yoluna başvurulması gerekmektedir[118]. Dolayısıyla söz konusu fıkra hükmü hukuka uygun değildir.

7331 sayılı kanunla gelen değişiklikten önce itirazı inceleyen mahkemenin hangi hususları inceleyeceği belirli değildi. Yapılan düzenlemeyle seri muhakeme usulünün maddenin 3. ve 9. fıkraları yönünden inceleme yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

SONUÇ

Çeşitli sebeplerle suç oranlarının ve çeşitliğinin artması sonucunda adli makamların iş yükünün artması muhakeme sürecinin uzamasına yol açmıştır. Bu sebeple hukuk sistemleri farklı alternatif çözüm yöntemleri uygulamaya başlamıştır. Türk hukukunda da yakın zamanda yürürlüğe giren alternatif çözüm yöntemlerinden biri seri muhakeme usulüdür. Seri muhakeme usulünün basit yargılama usulü, uzlaştırma, iddianame pazarlığı ve ceza kararnamesiyle benzer ve farklı yönleri bulunmaktadır.

Seri muhakeme usulüyle başta yargı makamlarının iş yükünün azaltılması hedeflenmiştir. Sonrasında şüpheli bakımından makul sürede yargılanma hakkının korunması; mağdur veya suçtan zarar gören bakımından adaletin bir an önce gerçekleşmesi amaçlanmıştır. Seri muhakeme usulü, soruşturma evresinde belirli suçlar bakımından

[117] Uğur Ersoy, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri" SÜHFD 28, 2 (2020), 861; Hakan A. Yavuz, *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler,* 295.

[118] Aynı yönde görüş için bkz. Sevdiren, "Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Seri Muhakeme Usulü", 606; Baytaz, "Seri Muhakeme Usulü", 265; Ildırar, *Seri Muhakeme Usulü*, 197.

yeterli şüphenin oluşması üzerine savcı veya kolluk tarafından süreçle ilgili bilgi verildikten sonra savcının yaptığı teklifi şüphelinin kabul etmesiyle kovuşturma evresine geçilmeden tamamlanan özel bir muhakeme sürecidir. Seri muhakeme usulünde şüphelinin teklifi kabul etmesinin ardından savcı iddianame düzenlemeden yaptırımın da ye aldığı talepnameyi hazırlayıp mahkemeye gönderdikten sonra mahkemenin şüpheli hakkında mahkûmiyet hükmü vermesiyle süreç tamamlanır.

Seri muhakeme usulü, makul sürede yargılamanın tamamlanması ve mahkemelerin iş yükünün önemli ölçüde azalması bakımından yerinde görülmektedir. Ancak muhakemenin seri bir şekilde gerçekleşmesi için şüphelinin savunma hakkıyla ilişkili bazı haklardan feragat etmesi ve Türk ceza muhakemesinin sistematiğiyle bağdaşmayan düzenlemelerin olması tartışmalara yol açmıştır.

İlk olarak bilgilendirmeyi kolluğun da yapabileceği düzenlenmiştir. Hukuki eğitimi tam olmayan ve bağımsız bir adli kolluk birimi bulunmayan kolluğun, henüz çok yeni olan bu kurum hakkında gerekli ve yeterli bilgilendirmeyi yapabilmesi çok mümkün gözükmemektedir. Bu durum da şüphelinin süreçle ilgili sağlıklı bir şekilde aydınlatılmasını ve aydınlatılmış onamının alınmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Sağlıklı bir bilgilendirmenin yapılmaması şüphelinin isnadı öğrenme hakkının zedelenmesine yol açacaktır. İsnadı öğrenme hakkının zedelenmesi meramını anlatabilme ilkesini dolayısıyla savunma hakkını büyük ölçüde ihlal edecektir. Nitekim bilgilendirme aşamasında zorunlu müdafinin de bulunmaması bu olasılığı daha da artırmaktadır. Dolayısıyla aydınlatılmış kabulün alınması için bilgilendirmenin yalnızca hukuki donanıma sahip olan savcı tarafından yapılması ve bu süreçte müdafinin de bulunması şüphelinin aydınlanması bakımından daha yerinde olacaktır.

Teklifin Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması olumludur. Teklifle birlikte seri muhakeme usulüyle uygulanacak yaptırım şüpheliye bildirilir. Yaptırım, Cumhuriyet savcısı tarafından TCK'nın m.61/1 hükmü çerçevesinde belirlenir.

Şüphelinin teklifi kabulü aşamasında müdafinin bulunması yerinde olmakla birlikte eksik bir düzenlemedir. Kanaatimizce savunma hakkının en önemli unsuru olan müdafiden yararlanma hakkı, son derece kısıtlı bir şekilde ve usulen tanınmıştır. Zira yalnızca şüphelinin teklifi kabulü aşamasında atanan müdafinin soruşturma dosyasını incelemesi ve dosyaya hâkim olması beklenemez. Bunun için zorunlu müdafiliği bilgilendirme ve teklif aşamalarında bulunması gerektiği düşüncesindeyiz.

Teklifin kabulünden sonra tanzim edilen talepnamede bulunacak hususlar mevzuatta detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Ancak itham edilen suçla ilgili yeterli şüphenin oluşmasında etkili olan deliler ve delillerin yeterli şüpheyi niçin oluşturduğu gerekçesiyle birlikte yer almamaktadır. Ayrıca talepnamede TCK'nın 61. maddesinin 1. fıkrasına göre belirlenecek cezanın alt veya üst sınıra yakın olmasının sebebi gerekçesiyle ifade edilmemektedir.

Talepnamenin mahkemeye gönderilmesiyle belirtiğimiz hususların gerekçesiyle birlikte yer alması talepnamenin denetlenebilirliği açısından önemlidir. Zira savcının yeterli şüphenin oluşma kriterini dikkate almadan yalnızca katalog kapsamında bir suç olduğu gerekçesiyle seri muhakeme usulünü uygulama ihtimalinin da önüne geçilecektir. Savunma hakkı açısından değerlendirildiğinde şüpheli kendisine isnad edilen suçu ve muhakeme aşamasında haklarını tam olarak bilmeden kendisini savunabilmesi mümkün değildir.

Mahkeme talepnameyi denetlerken müdafi huzurunda şüpheliyi dinlemektedir. Ancak söz konusu dinleme delillerin tartışılması, şüphelinin sorgulanması veya kendini savunması amacıyla yapılmamaktadır. Seri muhakeme usulünün şartlarının yerine getirilip getirilmediğinin ve şüphelinin özgür iradesiyle karar verip vermediğinin anlaşılması için şüpheli dinlenmektedir. Ayrıca mahkemede aleni yargılamada yapılması gerekenler yerine getirilmemektedir. Bu bağlamda mahkeme önünde deliller kollektif bir şekilde değerlendirilmemekte, savunma makamının tanık ya da bilirkişi dinletme imkânı bulunmamakta en önemlisi talepname mahkeme geldiği andan itibaren şüpheli veya müdafi herhangi bir şekilde savunma yapamamaktadır. Tüm bunlardan feragat edilmesi karşılığında henüz yeterli şüpheye erişilmiş suçun cezası yarı oranında uygulanacaktır.

Mahkemenin hükmü; deliller tartışılmadan, şüphelinin veya müdafinin meramını anlatmasına imkân verilmeden serbestçe vicdani kanaate ulaşarak vermesi mümkün değildir. Mahkeme vereceği hükümde talepnameye bağlı kalmak zorundadır. Nitekim talepnamede belirlenen cezadan daha ağır ceza verilemeyeceği kanunda düzenlenmiştir. Bu hüküm adil yargılanmanın bir unsuru olan hâkimin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Hâkim muhakemeye konu fiilin daha ağır bir şekilde cezalandırılması gerektiğini düşünebilir. Ancak mevcut düzenlemeye göre böyle bir kanaate de ulaşsa talepnamede belirtilen cezadan daha fazla ceza veremeyecektir. Bize göre böyle bir durum söz konusu olduğunda seri muhakeme usulünün uygulanmasından vazgeçilerek soruşturma genel hükümlere göre yürütülmesi daha uygun olacaktır.

Yapılan tüm açıklamalar doğrultusunda belirli suçlar bakımından yargılamanın daha hızlı sonuçlandırılarak yargı makamlarının iş yükünün azaltılması hedeflenmiştir. Türk ceza adalet sisteminde seri muhakeme usulü gibi alternatif çözüm yöntemlerine ihtiyaç olduğu aşikardır. Bazı alternatif çözüm yöntemlerinde şüphelinin kabulüyle bazı haklardan feragat ettiği; bu durumun da İHAM içtihatlarında kabul edilebilir olduğu görülmüştür. Ancak seri muhakeme usulünün tüm aşamalarında savunma hakkı ve bu hakka ilişkin ilkelerin göz ardı edildiği görülmektedir. Seri muhakeme usulünün yalnızca adil yargılanma ve savunma hakkıyla ilişkili hususlarda değil katalog suç listesi, talepnamedeki unsurlar, kanun yolu gibi birçok noktasında tartışmalar bulunmaktadır. Henüz çok yeni olan seri muhakeme usulünde belirtilen eksiklerin gözden geçirilerek Türk hukukunda yer etmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akbulut, Berrin ve Aksan, Murat. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*. Ankara: 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2019.

Alschuler, Albert W. "Plea Bargaining and Its History". *Columbia Law Review*, 79, 1 (1979): 211-245.

Atalay, Ayşe Özge. "Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller". *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19, 2 (2020): 653-732.

Aygörmez Uğurlubay, Gülsün A.; Haydar, Nuran ve Korkmaz, Mehmet. "Seri Muhakeme Usûlüne İlişkin Sorunlar". *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (2019): 255-309.

Bacaksız, Pınar. "İddianame Pazarlığı (Plea Bargaining)". *Ceza Hukuku Dergisi*, 3, 7 (2008): 151-170.

Balo, Yusuf Solmaz ve Çetintürk, Ekrem. "Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17, 1-2 (2013): 1243-1292.

Baytaz, Abdullah Batuhan. "Seri Muhakeme Usulü". *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 8, 2 (2020): 227-273.

Belci, Ozancan. *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü*. Ankara: Yetkin, 2021.

Bengü, Cemil Halit "Sulh Yargıcının Ceza Kararnamesi". *Adliye Dergisi*, 36, 3 (Mart 1945): 183-208.

Bozbayındır, Ali Emrah. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında İddia Pazarlığı Kurumu (Plea Bargaının)". *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2021): 1447-1512.

Centel, Nur ve Zafer, Hamide. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: 19. Baskı, Beta, 2020.

Cihan, Erol. "50. Yılda Ceza Muhakemesi Süjesi Olarak Sanığın Durumu ve Sorgusu". *İÜHFM*, 1984, 1-4 (1984): 133-151.

Şahin, Cumhur ve Göktürk Neslihan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: 13. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2022.

Ekici Şahin, Meral. "Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması (§257c StPO)". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 1 (2020): 303-320.

Er, Elif. "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi". *Yaşar Hukuk Dergisi*, 3, 1(2021): 55-111.

Erdem, Mustafa Ruhan ve Şentürk, Candide. "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m.250)". *Ceza Hukuku Dergisi*, 14, 41(2019): 1243-1293.

Erdoğan, Yavuz. "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü". *Legal Hukuk Dergisi*, 18, 209 (2020): 1989-2036.

Eriş, Ali Uğur. "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Eğitimi". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 137 (2018): 241-271.

Ersoy, Uğur. "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *SÜHFD*, 28, 2 (2020): 857-885.

Ildırar, Elif. *Seri Muhakeme Usulü*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.

Kafes, Veli. "Ceza Muhakemesinde Meram Anlatma İlkesinin Sağlanması". *CHKD*, 3, 2 (2015): 181-197.

Kaplan, Mahmut. "Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları". *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5, 1 (2015): 59-86.

Karagülmez, Ali. *Türk Hukuknda Ceza Kararnamesi ve Önödeme*. Ankara: Adalet, 1999.

Karakehya, Hakan ve İnce Tunçer, Asuman, "Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi". *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 1 (2021): 1-62.

Karakehya, Hakan. "Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları". *CHKD*, 3, 2 (2015): 199-225.

Kaşlı, Enver. *Ceza Adalet Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.

Kocakale, Enes. "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü". Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kunter, Nurullah ve Yenisey, Feridun. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: 10. Bası, Beta, 1998.

Önder, Ayhan. *Sulh Hâkiminin Ceza Kararnamesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

Özbek, Veli Özer; Doğan, Koray ve Bacaksız, Pınar. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: 14. Baskı, Seçkin yayıncılık, 2021.

Sevdiren, Öznur. "Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Seri Muhakeme Usulü Üzerine Eleştirel Değerlendirmeler". *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15, 189-190 (2020): 573-616.

Tulay, M. Emre. "Seri Muhakeme Usulü (CMK m.250)". *İzmir Barosu Dergisi*, 85, 2 (2020): 117-157.

Turhan, Faruk. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Asil, 2006.

Turner, Jenia I. "Plea Bargaining", in 3 Reforming Criminal Justice: Trial and Pre-Trial Processes (Luna, Erik ed., 2017) *SMU Dedman School of Law Legal Studies Research Paper No. 348*: 73-99 Erişim Tarihi: 11.08.2022. https://law.asu.edu/sites/default/files/pdf/academy_for_justice/4_Reforming-Criminal-Justice_Vol_3_Plea-Bargaining.pdf.

Umbreit, Mark S. "Restorative Justice Through Victim-Offender Mediation: A Multi-Site Assesment.", *Western Criminal Review*, 1, 1 (1998). Erişim Tarihi: 04.08.2022, https://westerncriminology.org/documents/WCR/v01n1/Umbreit/Umbreit.html.

Ünver, Yener ve Hakeri, Hakan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: 19. Baskı, Adalet Yayınevi, 2022.

Viano, Emilio C. "Plea Bargaining in the United States: A Perversion of Justice". *International Review of Penal Law*, 80, 1-2 (2012): 109-145. Erişim Tarihi: 10.08.2022, https://www.cairn-int.info/abstract-E_RIDP_831_0109--plea-bargaining-in-the-united-states-a.htm?contenu=article.

Yapar, Mehmet Emin. *Ceza Muhakemesinde İddia Pazarlığı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.

Yaşar, Ercan. "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü". *Adalet Dergisi*, 65 (2020): 255-299.

Yavuz, Hakan A. "Onarıcı Adalet ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu". *Türkiye Adalet Akademisi*, 6, 23 (2015): 85-115.

Yavuz, Hakan A. *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.

Yayınları, 1966.

Yenisey, Feridun ve Nuhoğlu, Ayşe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2021.

Yenisey, Feridun ve Nuhoğlu, Ayşe. *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı*. Ankara: 7. Baskı, Bilge Yayınevi, 2021.

Yenisey, Feridun. "Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Nur Centel'e Armağan 19, 2 (2013): 453-470.

Yılmaz, Zahit ve Apiş, Özge. "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26, 1 (2020): 62-106.

Yokuş Sevük, Handan. "Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Hakiminin Ceza Kararnamesi". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 52 (2004): 66-88.

Yüce, Turhan Tufan. "Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri". *TBBD*, 1988, 1(1988): 156-167.

Elektronik Kaynaklar

Brady-Amerika Birleşik Devletleri Davası, Erişim Tarihi: 10.08.2022, https://supreme.justia.com.

Federal Ceza Muhakemesi Kanunu ve Federal Delil Yasası, Erişim Tarihi: 19.08.2022, https://www.law.cornell.edu.

Plea Bargaining Tanımı, Erişim Tarihi: 09.08.2022, https://www.britannica.com/topic/plea-bargaining Plea Bargaining Tanımı, Erişim Tarihi: 09.08.2022, https://criminal-law.uslegal.com/plea-bargaining/.

Kararlar İçin Faydalanılan Elektronik Kaynaklar

www.anayasa.gov.tr.

https://hudoc.echr.coe.int/eng.

www.legalbank.net.